

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Lucie Kulhavá

**Práva a potřeby osvojitelů v České republice
a problematická místa v adopčním systému**

Bakalářská práce

Praha 2011

Autor práce: **Lucie Kulhavá**

Vedoucí práce: **PhDr. Gabriela Munková, CSc.**

Rok obhajoby: 2011

Bibliografický záznam

KULHAVÁ, Lucie. *Práva a potřeby osvojitelů v České republice a problematická místa v adopčním systému*. Praha, 2011. 52 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií. Katedra veřejné a sociální politiky. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Gabriela Munková, CSc.

Abstrakt

Bakalářská práce pojednává o problematice adopčního systému v České republice. Zaměřuje se především na práva a potřeby osvojitelů v adopčním procesu a problematická místa v adopčním systému. Práce je rozdělena do tří celků. Teoretická část vymezuje základní pojmy a právní úpravu osvojení a chronologicky popisuje proces osvojení od rozhodování k adopci přes podávání žádosti, odborné posuzování žadatelů, absolvování přípravy a psychologického vyšetření, až po fázi čekání na dítě a období po adopci. V metodologické části je vymezen provedený kvalitativní výzkum, ve kterém byli dotazováni jednotliví aktéři adopčního procesu: sociální pracovníce, pracovníce neziskových organizací a osvojitelé. Výsledky výzkumu jsou následně interpretovány v poslední, analytické části. Problematických míst bylo definováno mnoho a prostupují všemi fázemi adopčního procesu. Za významné problémy lze považovat nedostatečně vyjasněné motivace žadatelů při vstupu do adopčního procesu, nedůvěryhodnost sociálních pracovníků zapříčiněnou jejich negativním mediálním obrazem, trend zvyšujícího se věku žadatelů, nejednotnou metodiku a úroveň povinných příprav, nedostatek financí a odborníků, nevěrohodné výsledky psychologických vyšetření, rozhodování poradního sboru, nedostatečnou připravenost dětí i rodičů na společné soužití, problematiku spolupráci státu a neziskových organizací a spolupráci neziskových organizací mezi sebou.

Abstract

Bachelor thesis deals with the adoption system issue in Czech Republic. It focuses primarily on the rights and needs of adopters in the adoption process and problematic parts of the adoption system. The thesis is divided into three parts. The theoretical part defines the basic terms and legal regulations of adoption and chronologically describes the process of adoption from the decision making for adoption through the submission of application form, expert assessment of applicants, completion of preparation and psychological testing to the period of waiting for the child and the period after adoption. In the methodological part is defined the conducted qualitative research, in which were interviewed various participants of the adoption process: social workers, NGO workers and adoptive parents. Results of the research are then interpreted in the last, analytical part. There were defined many problematical parts and they permeate all phases of adoption process. As significant problems can be considered lack of clarity in the motivation of applicants while entering into the adoption process, lack of credibility of social workers caused by the negative media image, the trend of increasing age of the applicants, inconsistent methodic and quality level of mandatory preparation, lack of finance and experts, unreliable results of psychological tests, decision making of the advisory board, unreadiness of children and parents for life together, problematic cooperation between the state and NGOs and cooperation among NGOs themselves.

Klíčová slova

adopce, adopční systém, adopční proces, osvojitelé, problémy osvojení, Česká republika

Keywords

adoption, adoption system, adoption process, adoptives, adoption problems, Czech Republic

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 19.5.2011

Lucie Kulhavá

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Gabriele Munkové, CSc. za vedení práce, laskavý přístup a cenné připomínky. Děkuji také rodině a všem mým blízkým, kteří mi při psaní práce byli oporou. Dále bych chtěla poděkovat všem dotazovaným respondentům za jejich ochotu a trpělivost.

Institut sociologických studií
Projekt bakalářské práce

Lucie Kulhavá

2. ročník/LS 2008/2009

Sociologie a sociální politika

Fakulta sociálních věd

Předpokládaný název: Práva a potřeby osvojitelů v České republice a problematická místa v adopčním systému

Kontext tématu:

Česká republika patří k zemím s nejvyšším počtem dětí umístěných v ústavních zařízeních. Kritizována je (jak ze strany mezinárodních organizací, tak ze strany českých neziskových organizací) zejména nedostatečná kooperace a roztržitost jednotlivých státních institucí, přetíženost sociálních pracovníků, nedostatečný individuální přístup a podpora rodin.

Jedním z možných řešení tohoto problému je vedle dalších forem náhradní rodinné péče adopce neboli osvojení. Jedná se o dlouhodobý a náročný proces, během kterého je nutná kooperace, komunikace a informovanost všech aktérů. Proces osvojení však nekončí svěřením dítěte do nové rodiny, jak se mnozí domnívají – neméně důležité je sžívání nové rodiny a její podpora.

Výzkumný problém a cíl práce:

Ve své bakalářské práci se budu zabývat problematikou poskytování služeb rodinám, které si chtějí osvojit nebo osvojily dítě. Pro pochopení problému se pokusím popsat adopční proces, největší pozornost budu věnovat hlavně fázi, která nastává po konečném rozhodnutí soudu – proces sblížení, zvykání si, přijetí a vyrovnávání se s novou skutečností. Zajímá mne, jaký systém služeb je během adopčního procesu novým rodinám poskytován a jaká je jeho kvalita.

Cílem mé práce bude na základě studia odborné literatury a rozhovorů s aktéry adopčního procesu (stát, nezisková organizace a osvojitel) najít problematická místa v systému, především právě v oblasti poskytování služeb.

Metodologie a cíle analýzy:

Východiskem teoretické části práce bude studium odborné literatury a informace státních i neziskových organizací, dále použiji polostrukturovaný rozhovor s aktéry adopčního procesu: představitelem státní instituce, neziskové organizace a osvojiteli.

Předpokládaná struktura práce:

- (1) Proces osvojení v ČR (právní a sociální vymezení, zprostředkování, přijetí dítěte do nové rodiny, vznik nové rodiny, systém služeb rodinám poskytovaný)
- (2) Praktické poznatky o právech a potřebách osvojitelů z pohledu státní instituce, neziskové organizace a osvojitelů
- (3) Problematická místa v adopčním procesu
- (4) Závěr a doporučení do praxe

Orientační seznam literatury:

Archerová, C.: *Dítě v náhradní rodině*, Praha: Portál, 2001

Bubleová, V. a kol.: *Adopce.com : průvodce náhradní rodinnou péčí: projekt náhradní rodinné péče*. Praha: Obecně prospěšná společnost při Nadaci Terezy Maxové, 2007

Bubleová, V.: *Hledáme nové rodiče*. Středisko NRP, 1996

BURIANOVÁ, Kateřina. *Adopce jako forma náhradní rodinné péče*, 2005. 81 s.

Univerzita Karlova (Praha). Filozofická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí diplomové práce Jitka Lorenzová.

Fijalová, Lenka: *Náhradní rodinná péče v režii státu*, 2000. 78 s. Univerzita Karlova. Fakulta sociálních věd. Institut sociologických studií. Vedoucí diplomové práce Jiří Kovařík.

Kovařík, J. a kol.: *Náhradní rodinná péče v praxi*. Praha: Portál, 2004

Langmeier, J., Matějček, Z.: *Psychická deprivace v dětství*. Avicenum, Praha, 1974

Matějček, Z. a kol.: *Náhradní rodinná péče : průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999

Ed. Matějček, Z. ; aut. Koluchová, J. a kol.: *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002

Matějček, Z., Dytrych, Z.: *Nevlastní rodiče a nevládní děti*. Praha: Grada Publishing, 1999

Matějček, Z.: *O rodině vlastní, nevládní a náhradní*. Portál, 1994

Scholler, J.-E.: *Adopce, vztah založený na slibu*, 2002

Další zdroje:

www.vzd.cz

www.nahradnirodina.cz

www.nadacesirius.cz

www.unicef.org

www.quality4children.info

www.anrcr.cz

www.adopce.com

www.mvcr.cz

www.mzcr.cz

výzkum nadace Sirius: Monitoring problematiky ohrožených dětí v ČR

Konzultant: PhDr. Gabriela Munková, CSc.

Obsah

Úvod	3
I. TEORETICKÁ ČÁST	4
1. Zasazení tématu do širšího kontextu	4
2. Vymezení základních pojmů	6
2.1. Základní pojmy	6
2.1.1. Náhradní rodinná péče	6
2.1.2. Osvojení	7
2.2. Zákonná úprava	8
3. Adopční proces	9
3.1. Rozhodování k adopci	10
3.2. Žádost o náhradní rodinnou péči	11
3.2.1. Odborné posuzování	12
3.2.2. Psychologické vyšetření	12
3.2.3. Příprava žadatelů	13
3.3. Období po zařazení do evidence žadatelů - čekání na adopci	14
3.3.1. Vytipování vhodné rodiny	14
3.4. Převzetí dítěte	16
3.4.1. Navazování kontaktu s dítětem	16
3.4.2. Předadopční péče	16
3.5. Období po adopci	17
3.5.1. Nové vztahy	17
3.5.2. Možné problémy	18
3.5.3. Sdělení pravdy o adopci	18
3.5.4. Zásadní faktory úspěchu	19
II. METODOLOGICKÁ ČÁST	21
4. Metodologické vymezení	21
4.1. Cíl výzkumu	21
4.2. Strategie výzkumu	21
4.3. Techniky sběru dat	22
4.4. Charakteristika respondentů	23
4.5. Výběr respondentů	23
4.6. Výzkumné otázky	23
4.7. Organizace výzkumu	24

III. ANALYTICKÁ ČÁST	25
5. Interpretace výsledků.....	26
5.1. Období rozhodování, žádost o zařazení do evidence.....	26
5.1.1. Dílčí závěr.....	32
5.2. Období příprav a prověřování.....	33
5.2.1. Dílčí závěr.....	38
5.3. Období čekání.....	39
5.3.1. Dílčí závěr.....	41
5.4. Období přijetí dítěte do rodiny	41
5.4.1. Dílčí závěr.....	43
5.5. Další zmíněné problémy	44
5.5.1. Dílčí závěr.....	45
5.6. Shrnutí výsledků	45
Závěr	48
Použitá literatura.....	50
Seznam tabulek.....	53
Seznam grafů	53
Seznam příloh	53
Přílohy	54
Příloha č. 1 – seznam zákonů	54
Příloha č. 2 – scénář rozhovoru se sociálními pracovníky.....	55
Příloha č. 3 – scénář rozhovoru s pracovníky neziskových organizací	56
Příloha č. 4 – scénář rozhovoru s osvojiteli.....	57
Příloha č. 5 – ukázkový rozhovor s pracovníky neziskové organizace	58

Úvod

V dnešní době, kdy je možné sledovat neustále se zvyšující počet neplodných párů, stoupá v České republice i zájem o náhradní rodinnou péči. Z mnoha forem náhradní rodinné péče je za ideální formu považována adopce neboli osvojení, jelikož se nejvíce podobá vlastní, biologické rodině. Zároveň se jedná o formu nejčastější a náhradními rodiči také nejžádanější. Pro výše zmíněné důvody jsem se tedy rozhodla zabývat se ve své bakalářské práci problematikou osvojení podrobněji a ostatní formy náhradní rodinné péče nezmiňuji.

Adopční proces je náročným obdobím pro všechny zúčastněné. Náhradní rodina představuje pro dítě naději na normální a spokojený vývoj v láskyplném prostředí. Je ovšem nutné, aby taková rodina porozuměla specifikům, které s sebou náhradní rodičovství přináší, jelikož osvojované děti za sebou mohou mít řadu těžkých životních zkušeností, od života v nefunkční rodině po život v ústavním zařízení. Je proto nezbytně nutné, aby rodina byla na novou roli a životní etapu dostatečně připravena.

Cílem práce je zmapovat proces osvojení v České republice, konkrétně se práce zaměřuje na potenciální osvojitele a žadatele o osvojení. Především mne zajímá, jaká mají osvojitelé práva a potřeby, a zda je tyto potřeby možné uspokojit stávající nabídkou služeb poskytovaných jak ze strany státu, tak ze strany neziskových organizací. Na základě rozhovorů s jednotlivými aktéry - to znamená s pracovníky neziskových organizací, sociálními pracovníky a osvojiteli, kteří již adopčním procesem prošli – si práce dále klade za cíl najít v systému problematická místa, které mohou představovat překážku na cestě k osvojení.

Text je rozčleněn do tří částí: teoretické, metodologické a analytické. V teoretické části je problematika adopce zasazena do širšího kontextu, vymezeny jsou základní pojmy a právní úprava, dále je pak podrobně popsán adopční proces, a to jak z hlediska formálních náležitostí, tak z teoretického pohledu nejrůznějších autorů. V metodologické části je vymezen provedený výzkum, jehož výsledky jsou dále interpretovány v analytické části. Ta v šesti kapitolách představuje problematická místa v adopčním systému.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Zasazení tématu do širšího kontextu

Česká republika patří dlouhodobě k zemím s nejvyšším počtem dětí umístěných v ústavních zařízeních. Ve srovnání počtu dětí v zařízeních ústavní péče v 7 vybraných zemích (ČR, Maďarsko, Polsko, Slovensko, Ukrajina, Bulharsko, Rumunsko), které vypracovalo výzkumné centrum Innocenti Research Centre spadající pod organizaci UNICEF, se Česká republika dlouhodobě umísťuje na předních příčkách. Jak je patrné z tabulky č. 1 umístěné níže, podíl dětí v kojeneckých ústavech na 100 000 obyvatel je v České republice po Bulharsku a Rumunsku třetím nejvyšším. Vývoj v posledních letech nenaznačuje markantní zlepšení situace. [Nadace táta a máma]

Tabulka č. 1: **Mezinárodní srovnání - podíl dětí v kojeneckých ústavech** (ve věku 0-3 let na 100 000 obyvatel)

	Pozn ¹	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
ČR	<i>a</i>	536,7	513,3	492,1	464,6	458,5	477,4	517,3	536,9	554
Maďarsko		484,1	437,7	410,3	386,7	398,7	396,5	390,4	395,6	391,1
Polsko	<i>b</i>	184	194,4	199,4	196,8	196,4	—	—	—	—
Slovensko		194,5	173,9	171,5	208,7	217,1	243	247,6	280,1	—
Bulharsko	<i>c</i>	894,7	880,1	887,9	962,1	1 037,9	1 115,7	1 121,1	1 236,2	1 307,7
Rumunsko	<i>d</i>	—	610,9	639,6	682,2	790,6	1 099,1	900,9	952,9	950,7
Ukrajina	<i>e</i>	155,6	154,6	153,4	155	165,5	183,4	207,2	230,4	244,1
	Pozn ¹	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
ČR	<i>a</i>	583,8	574	478,5	463,8	451	442	417,4	403,9	367,2
Maďarsko		388,5	373,2	317,3	306,2	295,4	281,9	266,1	234,4	217,6
Polsko	<i>b</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Slovensko		—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bulharsko	<i>c</i>	1334,9	1280,8	1243,9	1237,9	1 176,5	1 096,4	1 079,7	1 095,0	990,2
Rumunsko	<i>d</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ukrajina	<i>e</i>	281,6	301,7	308,5	309,7	343,8	337,1	340	318,1	290,2

Zdroj: tabulka převzata [Nadace táta a máma]

¹

Poznámky k tabulce:

a) Data zahrnují kojenecké ústavy a dětské domovy pro děti do 3 let v gesci ministerstva zdravotnictví.

b) Od roku 1994 jsou počty dětí v kojeneckých ústavech zahrnuty v počtech dětí v dětských domovech.

c) Od roku 2000 se data vztahují na počty dětí ve věku 0 - 3 roky žijících v ústavech pro zdravotní a sociální péči (ústavy sociální péče).

d) Od roku 1998 jsou počty dětí v kojeneckých ústavech zahrnuty v počtech dětí v dětských domovech.

e) Data z období 1989 - 1990 jsou převzata z CIS Stat (1999)

Zatímco v Úmluvě o právech dítěte se mluví o tom, že ústavní výchova by měla být až posledním řešením situace, realita je jiná a ústavní péče je nejčastější formou péče o opuštěné děti. [Nadace táta a máma]

Děti vyrůstající v ústavech přicházejí o možnost kvalitně se socializovat v normální, fungující rodině, často jsou citově deprivované, v dospělosti nejsou schopny se zařadit do společnosti, navázat hlubší vztahy a vychovávat vlastní děti. Často u nich lze pozorovat sociálně-patologické chování. [Fond ohrožených dětí 2006] Jedná se tedy o závažný sociální problém s dopadem na celou společnost.

Jak vyplývá z průzkumu nadace Sirius, která zpracovala *Monitoring problematiky ohrožených dětí* [Nadace Sirius 2008], oblast péče o ohrožené děti se potýká s celou řadou problémů. Na celém systému je nejvíce kritizována (jak ze strany neziskových organizací, tak ze strany státního sektoru) zejména nedostatečná kooperace, komunikace a rozdílnost jednotlivých státních institucí, kdy ochrana dětí spadá do kompetence několika ministerstev, nejednotná a nepružná legislativa a metodika, přetíženost sociálních pracovníků, kteří díky množství případů plní spíše represivní než preventivní a pomocnou funkci, s tím spojený nedostatečný individuální přístup a podpora rodin, špatná úroveň poskytovaných služeb a jejich neefektivnost, špatná informovanost, zdouhavost a složitost celého procesu umístění dítěte. Všechny tyto dílčí problémy pak svou měrou přispívají k tomu, že v ústavech je umístěno zbytečně mnoho dětí.

V méj bakalářské práci se snažím zjistit, zda se výše vyjmenované problémy, které se vztahují na celou oblast péče o ohrožené děti, objevují i v konkrétní podobě v adopčním procesu.

2. Vymezení základních pojmů

V následující kapitole jsou vymezeny základní pojmy týkající se osvojení a stručně je vymezena také právní úprava.

2.1. Základní pojmy

2.1.1. Náhradní rodinná péče

„Náhradní rodinná péče je forma péče o dítě, které je vychováváno jinými osobami než rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině. Podle zákona o rodině i podle mezinárodních úmluv by měla mít přednost před ústavní výchovou.“ [Středisko náhradní rodinné péče 2009] Náhradní rodinná péče rozlišuje několik forem výchovy: osvojení, pěstounskou péči, pěstounskou péči na přechodnou dobu, poručenství a svěřeni dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče. [Bubleová a kol. 2010:6-8] Z tabulky č. 2 o umístění dětí do náhradní rodinné péče lze vyčíst, že děti jsou do osvojení svěřeny přibližně třikrát častěji než do pěstounské péče.

Tabulka č. 2: Počet dětí umístěných do náhradní rodinné péče v roce 2009

Územní jednotka	Počet umístěných dětí			
	do péče budoucích osvojitelů	osvojení	do péče budoucích pěstounů	do výchovy jiných fyzických osob než rodičů
Hlavní město Praha	61	68	24	67
Středočeský kraj	51	47	31	129
Jihočeský kraj	29	39	17	82
Plzeňský kraj	23	25	18	132
Karlovarský kraj	24	29	22	79
Ústecký kraj	75	71	30	189
Liberecký kraj	32	35	17	80
Královéhradecký kraj	22	30	27	56
Pardubický kraj	13	42	19	34
Kraj Vysočina	18	24	17	26
Jihomoravský kraj	37	39	26	98
Olomoucký kraj	13	25	15	42
Zlínský kraj	11	15	7	45
Moravskoslezský kraj	40	54	68	242
Celkem ČR	449	543	338	1301

Zdroj: tabulka převzata [MPSV 2010:100]

2.1.2. Osvojení

Osvojení je jedním z druhů náhradní rodinné péče. Mezi osvojitelem a osvojenecem vzniká vztah jako mezi rodiči a dětmi, mezi osvojenecem a příbuznými osvojitele vzniká vztah příbuzenský. Práva a povinnosti mezi původní rodinou a dítětem zanikají a osvojitelé mají při výchově plnou rodičovskou zodpovědnost. Dítě rovněž získává příjmení osvojitelů.

Osvojiteli se mohou stát fyzické osoby, které jsou způsobilé k právním úkonům a způsobem života zaručují, že „osvojení bude ku prospěchu dítěte i společnosti“. Společně mohou dítě osvojit pouze manželé, u nesezdaných párů dítě osvojuje pouze jeden z nich.

Osvojit je možné pouze dítě nezletilé, a mezi ním a osvojitelem musí být přiměřený věkový rozdíl (věkové hranice ovšem nejsou stanoveny). Nutný je souhlas rodičů či zákonného zástupce dítěte (například v případě, kdy byli rodiče zbaveni rodičovské odpovědnosti). Souhlas rodičů není nutný v případě, že soud potvrdí jejich soustavně projevovaný nezájem po dobu šesti měsíců, nebo po dobu dvou měsíců od narození dítěte.

Zákon [Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině] definuje dva typy osvojení: osvojení zrušitelné (nazývané také osvojení I. stupně či osvojení prosté) a osvojení nezrušitelné (nazývané také osvojení II. stupně či osvojení plné).

Při zrušitelném osvojení zůstávají v rodném listě i v matrice zapsáni biologičtí rodiče a osvojení lze na základě závažných důvodů zrušit - pak práva a povinnosti mezi osvojitelem a dítětem zanikají a vznikají mezi dítětem a jeho původní rodinou. Dítě rovněž získává zpět příjmení původních rodičů. Zrušitelně osvojit lze dítě jakéhokoli věku.

Při nezrušitelném osvojení jsou osvojitelé zapsáni v rodném listě i v matrice a osvojení zrušit nelze. Nezrušitelné osvojení je možné pouze u dětí starších jednoho roku.

Zrušitelné osvojení může být změněno na nezrušitelné, opačně to možné není. Pokud biologičtí rodiče svěrují své dítě konkrétním osvojitelům, jedná se o tzv. přímou (nebo také otevřenou) adopci.

V případě, že se pro dítě nepodaří nalézt rodinu v České republice, je možným řešením adopce mezinárodní. Tu zprostředkovává Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně, který vede evidenci žadatelů o osvojení dítěte z ciziny a evidenci dětí, pro něž se nepodařilo nalézt vhodnou rodinu. [Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině]

2.2. Zákonná úprava

Náhradní rodinná péče (a tedy konkrétně i osvojení) je upravena následujícími zákony:

- Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

Zákon o rodině je základním dokumentem právní úpravy osvojení. Definiuje podmínky osvojení, druhy osvojení, stanoví, kdo se může stát osvojencem a osvojitelem, dále definiuje právní důsledky osvojení.

- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí definiuje právo dítěte na jeho příznivý vývoj, řádnou výchovu a ochranu jeho zájmů. Rovněž definiuje opatření sloužící k pomoci nefunkčním rodinám, jakými je například preventivní a poradenská činnost. Stanoví také zprostředkování osvojení.

- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Procesní rovina osvojení je upravena občanským soudním řádem. Pojednává o předadopční péči, o řízení osvojení zrušitelného i nezrušitelného, o přechodu na nezrušitelné osvojení a v neposlední řadě také o určení nezájmu ze strany rodičů.

Situaci rodin, které dítě do náhradní rodinné péče přijaly, dále upravuje množství dalších zákonů, například Zákon č. 88/1968 Sb., o prodloužení mateřské dovolené, o dávkách v mateřství a o přídavcích na děti z nemocenského pojištění, Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu, příjmení, či Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Kompletní seznam zákonů, které se nějakým způsobem problematiky adopce či adoptivní rodiny dotýkají, je uveden v příloze č. 1.

Důležité jsou i následující dokumenty, upravující práva dětí:

- Listina základních práv a svobod
- Úmluva o právech dítěte

3. Adopční proces

Lidé, kteří chtějí osvojit dítě, musejí nejprve projít dlouhým a náročným adopčním procesem, který trvá několik let. Pro potřeby práce jsem adopční proces rozdělila do pěti na sebe navazujících fází:

1. rozhodování k adopci
2. žádost o náhradní rodinnou péči
3. období po zařazení do evidence žadatelů - čekání na adopci
4. převzetí dítěte
5. období po adopci

Prvotním krokem, který musejí potenciální rodiče učinit, je vnitřní rozhodnutí adoptovat dítě. V tomto období tedy vyhledávají informace, radí se s rodinou i odborníky a reflektují svou motivaci osvojit si dítě.

Pokud se rozhodnou pro adopci, mohou si podat žádost o náhradní rodinnou péči. Její součástí je nejen odborné posouzení žadatelů, ale také povinné absolvování přípravného kurzu, jehož cílem je budoucí rodiče připravit na specifika, se kterými se jako osvojitelé mohou v adopčním procesu i dále ve výchově dítěte setkat.

Po zařazení do evidence žadatelů o náhradní rodinnou péči nastává období čekání, zda budou žadatelé posouzeni a vybráni jako vhodní rodiče pro konkrétní dítě. Pokud se tak stane, mají žadatelé možnost seznámit se nejdříve s podrobnou dokumentací dítěte. V případě, že jejich zájem o dítě trvá, je jim nabídnuta návštěva a dochází k navazování kontaktu s dítětem. Žadatelé poté mají 30 denní lhůtu pro podání žádosti o svěřeni do péče.

Před konečným rozhodnutím soudu je ze zákona [Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině] povinná minimálně 3 měsíční lhůta, tzv. předadopční péče, umožňující rodině adaptaci na novou situaci.

Ve chvíli, kdy soud rozhodne o svěřeni do péče, oficiálně vzniká nová rodina. Pro rodiče i děti se jedná o novou roli, nastává proces sblížení, zvykání si a utváření vazeb, rodina může narazit i na různé překážky. Rodiče jsou také postaveni před rozhodnutí, kdy a jak říct dítěti pravdu o jeho původu.

V následujících kapitolách práce jednotlivé fáze procesu blíže popíšu.

3.1. Rozhodování k adopci

Nejčastější motivací pro přijetí dítěte do náhradní rodinné péče je podle Matějčka a kol. [1999:53] nemožnost mít svoje vlastní děti², další možnou motivací (i když dnes již relativně málo častou) je náhrada za zemřelé dítě. Schoolerová [2002:11] zmiňuje také snahu pomoci opuštěnému či nechtěnému dítěti a přechod k adopci z pěstounské péče.

Pokud se pár rozhodne adoptovat dítě na základě své „nedobrovolné bezdětnosti“, ujímá se rodičovské role z jiného podnětu, než očekával – ztráta možnosti stát se biologickým rodičem je nutí měnit své životní plány, potřeba mít děti může navíc emocionálně zkreslit vnímání reality či je zaslepit vůči specifikům adoptivního vztahu a osvojení pak nemusí naplnit jejich očekávání. Proto by si před či během rozhodování k adopci měl pár prožít zármutek nad ztrátou svého snu a zamyslet se nad svými postoji, životním stylem, rodinným životem a způsobem, jakým se přizpůsobuje svému sociálnímu okolí. [Schoolerová 2002:12-15]. Odborníci též doporučují hovořit o svém úmyslu především v širší rodině, jelikož je nutné, aby adoptované dítě přijali za své nejen samotní rodiče, ale také jejich blízké okolí. [Bubleová a kol. 2010:14]

Vedle otázek, které by si měl pokládat každý, kdo plánuje založení rodiny, by si lidé uvažující o adopci měli navíc položit následující otázky:

- „věřím, že přesvědčím okolí, že rozhodnutí je správné?
- dovedu posoudit, jaké dítě bych opravdu nedokázal/a vychovávat?
- budu schopen přijmout minulost dítěte?
- budu mít odvahu s ním opakovaně hovořit o jeho minulosti a původní rodině?“

[Bubleová a kol. 2010:14]

---

² přičemž počet neplodných párů v České republice roste, nyní se pohybuje kolem 15% [ČTK 2008]

3.2. Žádost o náhradní rodinnou péči

Pokud se manželé (či jednotlivci) rozhodnou osvojit dítě, podají žádost o zařazení do evidence žadatelů o zprostředkování náhradní rodinné péče. Žádost je přijímána sociálním odborem úřadu obce s rozšířenou působností v místě trvalého bydliště žadatele. Ten následně o žadateli vede spisovou dokumentaci, která obsahuje:

- a. „žádost, v níž jsou obsaženy žadatelovy osobní údaje, jimiž jsou jméno, popřípadě jména, příjmení, datum narození a místo trvalého pobytu;
- b. doklad o státním občanství nebo o povolení k trvalému pobytu na území České republiky nebo o hlášení k pobytu na území České republiky po dobu nejméně 365 dnů podle zvláštního právního předpisu upravujícího pobyt cizinců na území České republiky;
- c. opis z evidence Rejstříku trestů vyžádaný obecním úřadem obce s rozšířenou působností;
- d. zprávu o zdravotním stavu předloženou žadatelem;
- e. údaje o ekonomických a sociálních poměrech;
- f. písemné vyjádření žadatele, zda
- g. souhlasí s tím, aby po uplynutí lhůty uvedené v § 23 odst. 3 byl zařazen také do evidence Úřadu pro zprostředkování osvojení dětí z ciziny,
- h. žádá výlučně o osvojení dítěte z ciziny;
- i. písemný souhlas s tím, že orgán sociálně-právní ochrany zprostředkující osvojení nebo pěstounskou péči je oprávněn
- j. zjišťovat další údaje potřebné pro zprostředkování, zejména o tom, zda způsobem života bude žadatel zajišťovat pro dítě vhodné výchovné prostředí,
- k. kdykoliv zjistit, zda nedošlo ke změně rozhodných skutečností uvedených ve spisové dokumentaci;
- l. písemný souhlas s účastí na přípravě fyzických osob k přijetí dítěte do rodiny;
- m. stanovisko obecního úřadu obce s rozšířenou působností k žádosti o zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče“ [MPSV 2009]

Po podání žádosti jsou žadatelé doma navštíveni pracovníci sociálního odboru za účelem sociálního šetření. Pracovnice s nimi vede rozhovor týkající se témat jako je rodina a rodičovství, dětství, manželství, motivace, či představy o dítěti. [Kovařík a kol.

2004:154] Pokud nejsou shledány žádné nedostatky, je kompletní dokumentace (včetně vyjádření úřadu k odbornému posouzení a dalšímu řešení) postoupena příslušnému Krajskému úřadu. [Bubleová a kol. 2010:17] Vzhledem k tomu, že spisová dokumentace obsahuje velké množství podkladů, může předání žádosti z obecního na krajský úřad trvat i několik měsíců. [Kovařík a kol. 2004:155]

3.2.1. Odborné posuzování

Odborné posouzení pro zprostředkování osvojení je prováděno krajským úřadem a zahrnuje:

- a. „posouzení dítěte a žadatele,
- b. zhodnocení přípravy k přijetí dítěte do rodiny,
- c. vyjádření dětí žadatele k přijetí osvojovaného, jsou-li takového vyjádření schopny s ohledem na jejich věk a rozumovou vyspělost,
- d. posouzení schopnosti dětí žijících v domácnosti žadatele přijmout dítě do rodiny“,
- e. zjištění bezúhonnosti žadatele a osob žijících s ním ve společné domácnosti
[MPSV 2009]

U žadatelů se pak posuzuje:

- a. charakteristika osobnosti, psychický a zdravotní stav
- b. předpoklad vychovávat dítě,
- c. motivace, která vedla k žádosti o osvojení dítěte, stabilita manželského svazku, rodinné prostředí, případně další skutečnosti důležité pro rozhodnutí svěřit dítě do péče. [MPSV 2009]

3.2.2. Psychologické vyšetření

Další podmínkou pro zařazení do evidence žadatelů o náhradní rodinnou péči je psychologické vyšetření, jehož cílem je eliminovat v počáteční fázi příprav žadatele se zjevnými psychopatologickými odlišnostmi. Dále je rovněž vyhodnocováno absolvování

povinné přípravy a konečná připravenost žadatelů k přijetí dítěte.[Vítková Rulíková 2009:1]

V praxi setkání mívá obvykle 2 části: rozhovor se žadateli a vlastní psychologické vyšetření. Rozhovor je zaměřen zejména na anamnestické údaje, požadavky žadatelů na dítě, prostor je věnován i otázkám a pocitům žadatelů, kteří tak mohou zkonzultovat své pochybnosti či nejasnosti. Psychologické vyšetření zkoumá především strukturu osobnosti žadatelů a je prováděno formou odpovědí na otázky. Intelektové otázky psycholog zařazuje podle svého uvážení. [Kovařík a kol. 2004:155]

3.2.3. Příprava žadatelů

K úspěšnému zařazení do evidence žadatelů o náhradní rodinnou péči je nutné absolvovat povinný přípravný kurz, který zajišťuje příslušný krajský úřad. Jak bylo řečeno výše, zhodnocení přípravy je součástí odborného posouzení.

Cílem kurzu je poskytnout žadatelům dostatek odborných informací o specifikách náhradní rodinné péče, pomoci jim ujasnit si představy o tom, jaké dítě mohou přijmout a zda pro něj dokážou připravit příznivé prostředí. Kurz by měl také umožnit utváření konkrétních představ o budoucím fungování jejich rodiny po příchodu dítěte, v neposlední řadě je jeho cílem také získání informací o žadatelích pro potřeby pozdějšího vyhodnocení. [Bubleová a kol. 2010:17] [Vítková Rulíková 2009:1]

Podle Metodického doporučení Ministerstva práce a sociálních věcí [Vítková Rulíková 2009] by přípravy měl vést multidisciplinární tým odborníků s praxí v oblasti náhradní rodinné péče, účastni by měli být také psycholog se sociálním pracovníkem, jež posuzují vhodnost žadatelů. Přípravy probíhají ve skupinách, součástí je také práce s širší rodinou. Velkým přínosem je i účast stávajících náhradních rodičů.

Hofrová a Rotreklová [2009:12] však upozorňují na fakt, že „v praxi většina krajských úřadů vypisuje na realizaci odborné přípravy výběrové řízení, jehož podmínky jsou různé. Forma, obsah i rozsah odborné přípravy se v jednotlivých krajích v rámci České republiky liší v závislosti na realizátorovi přípravy, jeho vzdělání, zkušenostech, praxi a koncepci.“

Schoolerová [2002:16] naráží také na problém, který mohou v souvislosti s odborným posuzováním a přípravou žadatelé pociťovat: zatímco biologičtí rodiče si o založení rodiny rozhodují sami, adoptivní rodiče jsou podrobena důkladnému

prověřování a jsou nuceni nechat o své budoucnosti rozhodovat velké množství cizích lidí.

3.3. Období po zařazení do evidence žadatelů - čekání na adopci

Po absolvování přípravného kurzu jsou žadatelé zařazeni do evidence žadatelů. Nastává nelehké období, ve kterém žadatelé čekají, kdy budou vybráni jako vhodní rodiče pro konkrétní dítě. Vzhledem k tomu, že v dnešní době je méně dětí vhodných k adopci a více dětí vhodných k pěstounské péči, zatímco žadatelů o osvojení je naopak více než žadatelů o pěstounskou péči, může se čekání prodloužit až na několik let. Délka této fáze se může značně lišit, závisí nejen na počtu dětí vhodných k osvojení, jež se liší v každém kraji, ale také na představách a požadavcích žadatelů. [Bubleová a kol. 2010:18]

Mnozí žadatelé mohou začít pociťovat nejistotu a pochybnosti, zda vše udělali nejlépe, zda neřekli či neudělali něco, co by jejich šance mohlo snížit či zmařit. Další těžkostí se pro ně stává samotné čekání – zatímco biologičtí rodiče s určitou přesností vědí, kdy dojde k narození dítěte, adoptivní rodiče nemají žádné datum, o které by se mohli opírat; příprava na příchod dítěte, navíc „cizího“, se svojí vlastní minulostí a specifickými potřebami, postrádá jakýsi harmonogram typický pro období těhotenství, a klade tak na žadatele mnohem větší nároky na schopnost přizpůsobit se nečekaným důsledkům, které kvůli nemožnosti dopředu plánovat vznikají. [Schoolerová 2002:16]

Bubleová a kol. [2010:18] doporučují strávit toto období přípravou na novou roli, vhodný je zejména styk s rodinami, které již dítě adoptovaly a mohou žadatelům předat zkušenosti. Existuje také řada neziskových organizací a klubů, které organizují setkání rodin a pomáhají v dalším vzdělávání, lehce dosažitelná je i odborná literatura. Neméně důležitá je také psychická pohoda budoucích rodičů.

3.3.1. Vytipování vhodné rodiny

Výběr vhodné rodiny je prováděn tzv. poradním sborem – jedná se o zvláštní orgán kraje zřizovaný hejtmánem za účelem zprostředkování náhradní rodinné péče. Úkolem sboru je doporučit pro konkrétní dítě vhodného žadatele. Jak uvádí Ministerstvo práce a sociálních věcí [MPSV 2009], „poradní sbor tvoří odborníci působící v oblasti sociálně-právní

ochrany, zejména z oboru pediatrie, psychologie, pedagogiky, zástupci školských, zdravotnických nebo sociálních zařízení pro výkon ústavní výchovy a zaměstnanci krajského úřadu a obecních úřadů obcí s rozšířenou působností zařazení na úseku sociálně právní ochrany.“

Hofrová a Rotreklová [2008:15] upozorňují, že je důležité uvědomit si, že „systém NRP není založen na uspokojování žadatelů a jejich požadavků, ale na individuálním a odborném hledání vhodného řešení pro dítě, které z nejrůznějších důvodů nemůže vyrůstat ve své vlastní rodině.“ Vždy je tedy pro určité dítě vybírán s ohledem na jeho specifické potřeby nejvhodnější žadatel, nikoli naopak.

Krajský úřad se pro žadatele snaží zprostředkovat osvojení ve lhůtě 3 let od jejich zařazení do evidence. Pokud se mu zprostředkování nepodaří, postupuje údaje žadatelů z evidence Ministerstvu práce a sociálních věcí, které bude ve snaze pokračovat. Krajský úřad v takovém případě může stále využívat evidenci ministerstva, může také ministerstvu dávat podněty či upozorňovat na vhodné osvojitele. Ministerstvo má pak na zprostředkování stejně jako krajský úřad 6 kalendářních měsíců. V případě nezdaru mohou být údaje dále poskytnuty Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně ke zprostředkování osvojení ve vztahu k cizině, pokud žadatel souhlasil s adopcí dítěte z ciziny. I v takovém případě se však stále snaží zprostředkovat osvojení ministerstvo, jelikož „zajištění náhradní rodinné péče v zemi původu dítěte má v souladu s Úmluvou o právech dítěte zásadní přednost před osvojením dítěte do ciziny.“ [MPSV 2009]

Pokud poradní sbor najde v evidenci vhodného žadatele, neprodleně mu to písemně oznámí. [MPSV 2009] Vybraní žadatelé mají právo seznámit se s dokumentací dítěte, jeho dosavadním životem, právní situací, psychickým i fyzickým zdravím. Poté mají čas promyslet si, zda chtějí v adopčním procesu s tímto konkrétním dítětem pokračovat a setkat se s ním osobně. Pokud nemají zájem, oznámí to krajskému úřadu a dále zůstávají v evidenci žadatelů. Pokud naopak projeví zájem a touhu skutečně dítě osvojit, bude jim domluvena možnost navštívit dítě v kojeneckém či dětském domově. [Kovařík a kol. 2004:156] [Bubleová a kol. 2010:19] Zároveň mají možnost podat si do 30 dnů od doručení rozhodnutí poradního sboru žádost o svěření dítěte do péče budoucích osvojitelů. [MPSV 2009]

3.4. Převzetí dítěte

3.4.1. Navazování kontaktu s dítětem

Bubleová a kol. [2010:20] podotýká, že právě první kontakt s dítětem je velmi důležitý, a potenciální rodiče by se na návštěvu měli důkladně připravit. Vhodné je mít připraveny otázky pro osoby, které jsou s dítětem v bezprostředním kontaktu a mají o něm podrobné informace (jedná se především o vychovatele, pečovatele, lékaře, psychology, sociální pracovníky a ředitele zařízení).

Pokud zájem o osvojení ze strany žadatelů trvá, jsou zorganizovány další návštěvy – ty se již odehrávají individuálně, záleží na žadatelích, dítěti a vedení zařízení. Kontakt nemusí probíhat pouze v zařízení, žadatelé si dítě mohou vzít na procházku, či prodloužený pobyt. Nutný je ovšem souhlas ředitele zařízení a písemný souhlas obce.

Hofrová a Rotreklová [2007:17-18] upozorňují na možný nedostatek racionálního uvažování žadatelů po kontaktu s dítětem. Podle autorek „není vhodné, aby budoucí náhradní rodiče měnili své představy o dítěti, které chtějí přijmout, na základě kontaktu s konkrétním dítětem (často se v tomto smyslu hovoří o tom, že „přeskočila jiskra“). Přijetí dítěte do osvojení i do pěstounské péče je rozhodnutí, které ovlivní dlouhodobě a někdy celoživotně (v případě osvojení) celou rodinu a aby toto rozhodnutí bylo trvalé, je třeba je dělat na základě racionální úvahy a nikoliv pod vlivem silných emocí.“

Bubleová a kol. [2010:20] rovněž upozorňuje na rozdílné navazování kontaktu u kojenců a starších dětí. S kojenci nebývá zpravidla žádný problém, pouze u dětí s vážnějším zdravotním stavem je nutné se pod odborným vedením naučit speciálním požadavkům na péči. Většina zařízení v takovém případě umožňuje několikadenní pobyt, aby měli žadatelé dostatek času a klidu se všemu naučit. U starších dětí by žadatelé měli respektovat, že pro dítě jsou zpočátku cizími osobami a mohou se tak setkat s pochopitelnou nedůvěrou, ostychem a otažitostí. Je třeba ponechat dítěti čas, netlačit na něj ani se mu nijak nevnucovat. Pokud se podaří vytvořit oboustrannou náklonnost, bude pro dítě i osvojitele případný přechod ze zařízení do nového domova jednodušší.

3.4.2. Předadopční péče

Než dojde k samotnému rozhodnutí soudu o osvojení, je nutná minimálně 3 měsíční lhůta tzv. předadopční péče, kdy dítě žije s budoucími rodiči. Tato doba slouží především

k adaptaci dítěte i žadatelů na novou situaci, poskytuje jim čas vyrovnat se s novými vztahy, jež představují zásadní zásah do jejich dosavadního života, a v neposlední řadě poskytuje možnost důkladně zvážit, zda „jsou naplněny předpoklady pro vytvoření úspěšného a skutečně pevného vztahu mezi dítětem a novou rodinou.“ [Bubleová a kol. 2010:21]

3.5. Období po adopci

3.5.1. Nové vztahy

Společné soužití je pro všechny novou situací, rodiče přijali novou roli, mění se chod domácnosti a často i finanční situace. Před rodiči stojí nelehký úkol: naučit se dítěti „rozumět, přizpůsobit se mu, upravit svůj životní rytmus a styl tak, aby vyhovoval nejen jim samým, ale i „neznámému“ dítěti. [Matějček a kol. 1999: 45]

Bubleová a kol. [2010:21] doporučuje tuto novou situaci sdílet se svými nejbližšími, kteří mohou zároveň poskytnout oporu. Rovněž je důležité mít na paměti, že proces sblížování, zvykání si a přijetí je dlouhodobý a správné utváření vazeb ovlivňuje vztah s dítětem nejen v počátcích, ale i v pozdějším životě – právě utvoření vazby je pro každý blízký vztah klíčové. [Schoolerová 2002: 77-78]

V souvislosti s novými vztahy Matějček a kol. [1999:69] mluví také o specifikách utváření rodičovské identity. Pokud je po dlouhé době napjatého očekávání a nenaplněné touhy po dítěti tato potřeba konečně naplněna, rodiče mají tendenci stylizovat se do role vlastních, biologických rodičů. Na své fantazijně budované identitě by však neměli úporně setrvávat, měli by si uvědomit, že identita náhradních rodičů je zkrátka jiná, specifická, s charakteristickými rysy, rozhodně ale není podřadná. Přijetí identity náhradních rodičů je jedním z předpokladů pro budoucí pozitivní vývoj rodiny a podle autora by mělo být podporováno všemi kompetentními zdroji. Bourguignon [in Schoolerová 2002: 76] o utváření vazeb říká, že „jednou z nejtěžších věcí, s níž se musí adoptivní rodiče smířit, je skutečnost, že nic na světě už nezmění geny, rané životní zkušenosti ani původní rodinné svazky jejich adoptovaného dítěte... Součástí nové rodiny se může dítě stát pouze tehdy, přijmou-li ho jednotliví členové s jeho odkazem z biologické rodiny, který zároveň začlení do rodiny nynější.“

3.5.2. Možné problémy

Schoolerová [2002:102] míní, že by adoptivní rodiče při přípravě na novou roli měli podniknout dva důležité kroky: zjistit si co nejvíce informací o dítěti, jak jsem popsala výše, a připravit se na možné překážky, které mohou proces sblížení zpomalit. Z pohledu rodičů definuje čtyři potenciální překážky. První překážkou, na kterou mohou rodiče narazit, jsou jejich nenaplněné potřeby a odlišná očekávání. Do vztahu s dítětem vstupují s určitým očekáváním a představami, které se ovšem neshodují s pozdější skutečností – pokud rodiče nejsou schopni svá očekávání přizpůsobit, dostavuje se zklamání, které negativně ovlivňuje rodinné klima. Další překážkou mohou být také manželské problémy či nedostatečný soulad v rozhodnutí. Třetí problém může nastat při zavádění nového rodinného systému, který se příchodem nového člena zákonitě mění. Rovnováha je vystřídána chaosem a právě způsob, jakým rodina bude reagovat, ovlivňuje proces sblížení. Poslední překážkou je neúplné překonání ztráty v životě rodičů.

3.5.3. Sdělení pravdy o adopci

Před adoptivními rodiči vyvstává vedle řady možných specifických překážek a problémů také dilema, zda dítěti sdělit pravdu o jeho původu.

Motivace k utajování pravdy je podle Brodzinského [in Schoolerová, 2002:113] trojí: rodiče se mohou snažit minimalizovat své pocity bolesti nad ztrátou, mohou se snažit ochránit před bolestí dítěte, či se snaží chránit před možnou ztrátou lásky a oddanosti dítěte.

Matějček a kol. [1999:69] je jednoznačně proti tajezení pravdy. Argumentuje vysokou pravděpodobností prozrazení tajemství v nejméně vhodnou chvíli, jež může vést ke ztrátě důvěry a odcizení dítěte. Zároveň takovým přístupem rodiče dávají najevo, že sami považují psychologické rodičovství za něco méněcenného, s čím se nedokázali vyrovnat, což se podvědomě může odrážet i ve způsobu výchovy.

Rovněž Bubleová a kol. [2010:25] apeluje na potřebu dětí znát svoje kořeny. Upozorňuje, že právě období hledání svého původu – a tedy své identity – může být u mnoha dětí obdobím kritickým. Proto by rodiče měli dítěti vhodnou a citlivou formou odpovídající jeho věku začít sdělovat pravdu ještě předtím, než se samo začne ptát. Tuto historii by měli opakovat ve stále stejné podobě, pouze s přibývajícím věkem přidávat fakta. Doporučuje také seznámit se stejným příběhem i nejbližší okolí a příbuzné, aby

všichni věděli, co dítěti případně říci a nezpůsobili mu nevhodným přístupem negativní zážitky či trauma. Jednorázové sdělení pravdy je nedostatečné i podle Matějčka. Za vhodnější považuje opakované, společně prožívané sdělení, jehož cílem je začlenit fakt osvojení do osobnosti dítěte, které pravdu skutečně přijme. Za vhodné období považuje předškolní věk. [Matějček a kol. 1999:94-95]

3.5.4. Zásadní faktory úspěchu

Schoolerová [2002:45-57] zmiňuje faktory, které by rodiče měli zahrnout do výchovného procesu pro úspěch adoptivní rodiny:

- „rodiče vykazují rysy zdravé rodiny
- oba rodiče s adopcí plně souhlasí
- rodiče jsou schopni přijímat své protichůdné emoce
- rodiče jsou schopni odsouvat stranou naplnění, které by jim přineslo ocenění a přilnutí ze strany dítěte, a odolávat pocitům odmítnutého
- rodiče jsou schopni spokojit se s malými kroky vedoucími ke zlepšení
- rodiče zůstávají věrni závazku, že je rodinný vztah trvalý i v době těžkostí
- rodiče mají sebe sami rádi
- rodiče jsou otevření tomu, aby v případě potřeby vyhledali odbornou pomoc
- rodiče uznávají dané odlišnosti
- rodiče budují rodinu na pevném hodnotovém základě“

Také Matějček a kol. [1999:93-98] shrnul své poznatky do desatera, které by mělo adoptivním rodičům sloužit jako vodítko:

1. Rodiče by se neměli bát přijmout své „náhradní“ rodičovství; „psychologické rodičovství je povýšeno nad pouhé biologické zplození dítěte.“
2. Strach z neopětované lásky dítěte je bezpředmětný, jelikož vztah se vytváří společným soužitím a sdílením.

3. Rodiče by se neměli bát na sobě pracovat, být trpěliví a snažit se vcítit do potřeb dítěte.
4. Dítěti se nesmí tajit pravda o jeho původu, naopak by měla být součástí jeho identity.
5. Dítě má o sobě vědět víc, než vědí ostatní, a být si jisto svým zázemím.
6. Pravda by neměla být sdělena pouze jednorázově.
7. Rodiče musejí počítat s tím, že některé rysy jsou geneticky předurčeny, a neměli by se je snažit přetvářet či potlačit.
8. Rodiče by měli počítat vždy s horším, pak budou tím lepším překvapeni a vyvarují se zbytečnému zklamání.
9. O vlastních rodičích dítěte by mělo být hovořeno jen v dobrém, jelikož světlý obraz předků patří ke zdravé identitě. Rodiče by se neměli pokoušet vyvolat v dítěti pocit vděčnosti za to, že jej zachránili.
10. Rodinné společenství by nemělo podléhat tendenci uzavírat se do sebe.

II. METODOLOGICKÁ ČÁST

4. Metodologické vymezení

V následující části práce metodologicky vymezím mnou provedený výzkum.

4.1. Cíl výzkumu

Cílem mého výzkumu bylo najít a definovat problematická místa v adopčním systému prostřednictvím názorů a zkušeností jednotlivých aktérů a zodpovědět tak hlavní výzkumnou otázku „Jaká jsou problematická místa v adopčním systému v České republice?“.

4.2. Strategie výzkumu

Vzhledem k tomu, že téma mé práce se dotýká i oblastí, jež mohou být pro některé respondenty intimní a citlivé, domnívala jsem se, že by bylo vhodné získat s nimi těsnější kontakt a mít možnost lépe nahlédnout na jejich prožívání a názory. Dalším faktorem, jež sehrál roli při volbě výzkumné strategie, byl rozdílný charakter respondentů, kdy se nejednalo o jednu homogenní skupinu respondentů, ale o tři různé typy aktérů, jež do adopčního procesu vstupují. Rovněž s přihlédnutím k mým omezeným možnostem sehnat větší počet respondentů jsem se tedy rozhodla pro kvalitativní výzkumnou strategii.

Disman [2006:285] definuje kvalitativní výzkum jako „nenumerické šetření a interpretaci sociální reality. Cílem je tu odkrýt význam podkládaný sdělovaným informacím.“ Podle Reichela [2009:40] představuje kvalitativní výzkum „řadu rozdílných postupů, které se snaží najít porozumění zkoumanému sociálnímu problému.“ Porozumění „vyžaduje vhléd do co největšího množství dimenzí daného problému.“ [Disman 2006:286] Předmětem kvalitativního výzkumu je podle Petruska [1993:129] „studium běžného, každodenního života lidí v jejich přirozených podmínkách.“ Hendl [2005:49] ovšem dodává, že „neexistuje jediný obecně uznávaný způsob jak vymezit nebo dělat kvalitativní výzkum.“

Předkládá rovněž základní charakteristiky (podle Miles a Creswell 2003, Huberman 1994, Bogdan, Biklen 1992):

- kontakt výzkumníka s terénem či situací jedince/skupiny jednotlivců je delší a intenzivní; situace většinou reflektují každodennost a jsou normální, obvyklé
- snahou výzkumníka je získat integrovaný pohled na předmět výzkumu, na jeho kontext a pravidla
- metody získávání dat jsou poměrně nestandardizované; typy dat se rozumí vše, co výzkumníkovi přibližuje každodenní život, například fotografie, audio a video záznamy, přepisy terénních poznámek, osobní dokumenty a podobně
- snahou výzkumníka je izolace dat a témat, obvykle jsou však ponechávána v kontextu co nejdéle
- hlavním úkolem je objasnění jednání lidí, způsobu organizace a interakce v obvyklých situacích
- v kvalitativním výzkumu je výsledný obraz upřesňován až v průběhu sběru dat, data se induktivně analyzují a interpretují a výzkumník se snaží zahrnout vše, co může pomoci objasnit situaci [Hendl 2005:51-52]

4.3. Techniky sběru dat

S přihlédnutím k povaze mého výzkumu jsem jako hlavní techniku zvolila polostrukturovaný rozhovor (neboli polostandardizovaný rozhovor či rozhovor podle návodu), který jsem doplnila interpretací výzkumů provedených na dané téma.

Podle Hendla [2005:174] je polostrukturovaný rozhovor veden na základě návodu, scénáře, jež obsahuje seznam otázek a témat, které je nutné během interview probrat, a zaručuje tak, že se probere vše, co výzkumníka zajímá. Stále je však možné otázky přizpůsobovat situaci a klást je v libovolném pořadí. Polostrukturovaný rozhovor také umožňuje jednodušší srovnávání jednotlivě provedených rozhovorů.

Příbuznou variantou je pak problémově zaměřený rozhovor. Ten se zaměřuje na určitý problém, který tazatel uvede a v rozhovoru se k němu stále vrací. „Rozhovor se přizpůsobuje povaze problému a je orientován na proces - to znamená, že jde o postupné zjišťování, ověřování a analýzu dat, přičemž se pomalu odhaluje jejich podstata a vzájemný vztah.“ [Hendl 2005:175]

4.4. Charakteristika respondentů

V mé práci jsou respondenty aktéři, kteří v adopčním procesu aktivně působí – sociální pracovníci krajských úřadů či obecních úřadů s rozšířenou působností, pracovníci neziskových organizací, které se zabývají problematikou adopcí, a osvojitelé, kteří adopčním procesem prošli a mají adoptované dítě v péči minimálně rok.

Celkem jsem provedla rozhovor s 12 respondenty. Interview mi poskytlo 5 sociálních pracovníků, z nichž 2 sociální pracovníci působí na Krajských úřadech a 3 pracovníci působí na Obecních úřadech obcí s rozšířenou působností, dále 3 pracovníci neziskových organizací, které se problematikou náhradní rodinné péče zabývají již mnoho let a patří k uznávaným organizacím v oboru. K rozhovoru byly rovněž ochotné 4 maminky, jež si osvojily dítě – otce se mi bohužel sehnat nepodařilo. Všechny maminky jsou vdané, přičemž rodina první maminky má v péči 2 adoptované chlapce, druhá rodina má adoptovanou dceru, kterou měla dříve v pěstounské péči, protože se jim nepovedlo dceru rovnou osvojit, třetí rodina vychovává 4 děti, z čehož dva nejstarší chlapci jsou vlastními dětmi, holčička je adoptovaná, a poslední dva roky má rodina v pěstounské péči ještě nejmladšího chlapce. Čtvrtá matka má adoptované děvče.

4.5. Výběr respondentů

Sociální pracovníci a neziskové organizace jsem si vyhledala na internetu a s žádostí o rozhovor jsem je kontaktovala pomocí emailu. Na osvojitelské rodiny jsem získala kontakt buď prostřednictvím internetové diskuze na stránkách serveru www.adopce.com, kde se mi na moji prosbu o spolupráci ozvaly dvě adoptivní matky, nebo pomocí mých známých a kamarádů, kteří znali další dvě maminky, které mi poskytly interview.

4.6. Výzkumné otázky

Hlavní výzkumnou otázkou, na kterou jsem hledala odpověď, byla otázka:

- **Jaké jsou hlavní nedostatky v adopčním systému v České republice?**

Dále jsem si položila další, specifické otázky:

- Jsou potřeby osvojitelů naplňovány?
- Je nabídka poskytovaných služeb dostatečná?
- Jaké jsou nedostatky adopčního systému České republiky v jednotlivých fázích procesu?
- Liší se pohled jednotlivých aktérů, tedy státu, neziskové organizace a osvojitele?
- Je spolupráce státu a neziskových organizací uspokojivá?

Na základě specifických otázek a teoretické části práce jsem vytvořila tři scénáře polostrukturovaných rozhovorů, které je možné nalézt v příloze č. 2 až 4. Během rozhovorů jsem se však otázek nedržela striktně, snažila jsem se spíše přizpůsobovat respondentům. Mezi jednotlivými rozhovory jsem otázky také upravovala podle toho, co se postupně ukazovalo jako relevantní.

4.7. Organizace výzkumu

Rozhovory byly uskutečněny během dubna a začátku května roku 2011 ve třech různých krajích České republiky.

Všichni respondenti byli seznámeni s cílem i obsahem výzkumu a byla jim zaručena anonymita. Za souhlasu respondentů byly rozhovory nahrávány na diktafon a následně přepsány pro potřeby analýzy. Pouze jedna sociální pracovnice Krajského úřadu a jedna osvojitelka si nepřály být nahrávány, tyto rozhovory jsem tedy zaznamenala formou poznámek na papír. Rozhovory trvaly v rozmezí 23 až 50 minut a vedeny byly v prostředí, které si respondenti sami zvolili – v případě sociálních pracovníc a pracovníc neziskových organizací na jejich pracovišti, v případě osvojitelských rodin buď u nich doma nebo na pracovišti či kavárně.

Vzhledem k nízkému počtu respondentů jsem si vědoma toho, že výsledky mého výzkumu nejsou statisticky reprezentativní, a nelze je tak zobecňovat, přesto považuji za zajímavé a přínosné srovnat pohledy jednotlivých aktérů a zjistit, s jakými potenciálními problémy je možné se v adopčním procesu setkat.

III. ANALYTICKÁ ČÁST

Přepsané rozhovory jsem analyzovala pomocí programu atlas.ti. Začala jsem technikou otevřeného kódování, kdy jsem postupně vymezovala a pojmenovávala části představující určité jevy. Postupně mi z analýzy vyplynulo mnoho kategorií, kdy každá kategorie představovala určitý jev identifikovaný respondenty jako problém. Pomocí axiálního kódování jsem získala obraz o vztazích mezi jednotlivými kategoriemi, selektivním kódováním jsem poté určila hlavní kategorie, které v textu dále rozebírám.

Problematická místa lze podle respondentů najít ve všech fázích adopčního procesu, proto jsem se pro větší přehlednost textu rozhodla kategorie seřadit do čtyř kapitol, které odpovídají jednotlivým fázím procesu, pátá kapitola pak obsahuje kategorie, které byly respondenty rovněž zmíněny jako problém, těžko se však zařazovaly pouze do jedné fáze procesu. Členění na jednotlivé fáze mi také umožnilo lépe porovnat závěry ze svého výzkumu se závěry výzkumu Střediska náhradní rodinné péče, který se zabýval fází příprav žadatelů, a rovněž s názory autorek Hofrové a Rotreklové, které sestavily přehled kritických míst v systému náhradní rodinné péče.

Kategorie jsem do kapitol seřadila následovně:

- **Období rozhodování, žádost o zařazení do evidence**
- kategorie: vyjasněná motivace, nedůvěra vůči úřadům, předpojatost sociálních pracovníků, negativní mediální obraz sociálních pracovníků, zvyšující se průměrný věk žadatelů, děti v evidenci pro osvojení
- **Období příprav a prověřování**
- kategorie: připravenost žadatelů, nejednotná metodika, nedostatečné financování, nedostatek odborníků, nízká kvalifikace, psychologické posuzování
- **Období čekání**
- kategorie: nedostatek služeb, odborné doprovázení, rozhodování poradního sboru, vracení dětí

- **Období přijetí dítěte do rodiny**
- kategorie: nedostatek služeb, příprava na změnu, stažení do soukromí, následné vzdělávání
- **Další zmíněné problémy**
- kategorie: spolupráce státu a neziskových organizací, nedostatek sociálních pracovníků, přímé adopce, rozvodovost osvojitelů

5. Interpretace výsledků

5.1. Období rozhodování, žádost o zařazení do evidence

Až na jednu adoptivní rodinu, která již dvě vlastní děti měla a dítě adoptovala, protože chtěla pomoci osamělému dítěti, ostatní rodiny uvedly jako svou hlavní motivaci zdravotní problémy a nemožnost mít vlastní děti – všimla jsem si, že slovu neplodnost se respondentky snažily vyhnout. Neplodnost jako nejčastější motivaci žadatelů potvrdily i sociální pracovníci a pracovníci neziskových organizací.

Důležitost **smíření se s nemožností mít vlastní děti**, jež je zmiňována v teoretické části práce, potvrzuje pracovníci neziskové organizace, jejíž součástí je i psychologická poradna.

„Co mi tady na tom pracovišti řešíme, teda spíš kolegyně, je to, jakým způsobem jsou ti žadatelé vyrovnáni jakoby s tím problémem, vůbec řeknu to teď v uvozovkách, že to dítě osvojit musí. Čili nemají vyrovnanou tu svojí neplodnost, nebo nemají vyrovnané to, že je to pro ně jakoby náhradní cesta.(...) Takže se to prostě furt pokouší, pokouší, pokouší, a ono pak když nám sem přijdou lidi, kteří mají za sebou 13, 14 pokusů o umělé oplodnění, jo, tak ta psychika už taky není úplně zdravá, jo.“ [pracovníci neziskové organizace]

O **vhodnosti odborné podpory při vyjasňování motivací** hovořily i další pracovníci neziskových organizací.

„Potom vlastně je otázka toho procesu toho rozhodování a vyjasňování všech těch motivací, že tam už by bylo třeba dobré mít podporu nějakých těch odborných pracovišť, ale to by museli ty pracovníci na těch OSPODech je na to nasměrovat. To si myslím, že ty organizace takové tady jsou, jo, jenom prostě ty žadatelé o nich třeba ani nevědí, když přijdou přímo na ten úřad.“ [pracovnice neziskové organizace]

V otázce dostatku odborných pracovišť se názory neziskových organizací rozcházejí. Zatímco jedna pracovnice neziskové organizace se s tím, že by se lidé uvažující o adopci obraceli na jejich organizaci ještě před podáním žádosti, prakticky nesetkala, pracovnice další organizace s takovými klienty pracuje, i když odhadla, že se nejedná o častý případ, přibližně se na ně obrátí deset až dvacet potenciálních žadatelů do roka. Obě si však myslí, že organizací je dostatek, pouze o nich potenciální žadatelé často nevědí. Naopak na třetí organizaci se lidé obracejí velmi často a pracovnice si myslí, že služeb poskytovaných v době rozhodování k adopci je jako šafránu a tuto úlohu pak vlastně plní pouze úřady. Myšlenku **spolupráce potenciálních žadatelů s odborníky ještě před podáním žádosti na úřad** však podporují všechny dotázané pracovnice neziskových organizací.

Pracovnice neziskových organizací mluvily také o určité **nedůvěře vůči úřadům**, kterou žadatelé mohou pociťovat.

„T: A obracejí se na vás ti potenciální žadatelé často ještě předtím, než jdou třeba na ten úřad poprvé?“

R: Ano, velmi často, protože už se o naši organizaci ví, anebo nejdřív se ti lidé, kteří o tom přemýšlí, tak se o tom chtějí něco dozvědět, to je hrozně prima, a hlavně proto, že mají strach z úřadů, takže si hledají různé jiné informace, možnosti a cesty, kde cítí, že jsou v bezpečném prostředí.“ [pracovnice neziskové organizace]

Sociální pracovnice přiznávají, že se s nedůvěrou setkávají poměrně často, a samy tuto situaci přičítají především **negativnímu mediálnímu obrazu sociálních pracovníků**. Ten vadil bezezbytku všem dotazovaným aktérům, včetně rodičů, kteří sami měli se sociální pracovníci negativní zkušenost, uvědomovali si ovšem, že se jednalo

o konkrétní případ a přikláněli se k názoru, že veřejný obraz sociálních pracovníků je zbytečně odsuzující a negativní.

„Jsme vnímány jako represivní složka, to je špatně, my v první řadě máme pomáhat a nabízet tu pomoc. Ale ty lidi, dokud si k nám nepřijdou, a nepřijdou z nás, s každou z nás do styku, a neudělají si obrázek, my prostě nechceme ubližovat, že chceme pomáhat, tak nás vnímají hrozně.“ [sociální pracovníce]

Co se **požadavků a představ o dítěti týče**, sociální pracovníce působící na obecních úřadech se shodly, že žadatelé k nim ve většině případů přicházejí dobře informováni a o procesu již mají alespoň určité představy. I když požadavky na děti bývají zpravidla vysoké, a málokdo má zájem o dítě nemocné či jiného etnika, nejedná se o požadavky nereálné. Pouze jedna pracovníce měla opačnou zkušenost a představy žadatelů označila za velice nereálné. Všechny sociální pracovníce pak zdůrazňovaly, že s žadateli jejich požadavky důkladně probírají, a odrazují žadatele od kompromisů.

„Čili já je upozorňuju dopředu, že by měli do toho požadavku, jaké by mělo být dítě, nebo té představy, jaké by to dítě mělo být, ať tam nedělají žádný kompromisy. Protože žadatelé si vždycky myslí, že pokud tam udělají nějaký kompromis, že ano, možná dítě s nějakou vadou, ano, možná ne dítě úplně jednoznačně našeho etnika, ano, možná že teda dítě já nevím jaké, žejo, a myslí si, že je to upřednostní v té čekací době. Ono to úplně až tak pravda není, ale možná že trošičku jo, ale potom, když oni by přijali to dítě, a to dítě by nebylo takový jaký oni měli představu, tak tam si myslím, že je pak daleko větší riziko toho, že zklamou jako adoptivní rodiče, nebo budou chtít to dítě vrátit. Čili vždycky jim říkám, pokud chcete novorozenou holčičku s blond vláskama a modrýma očima, aby tatínek byl vysokoškolák a maminka jeho studentka, tak to tam prosím takhle napište. Není to dobrý, jak jsem říkala, není to dobrý, protože to dítě s váma bude celý svůj život. Čili pokud vy máte takovouhle představu, což teda naštěstí se mi ještě nestalo, že by měl někdo takovouhle představu, tak jí tam ale napište. Pokud víte, nebo pochybujete o tom, že jste schopní se starat o to dítě postižený, tak to tam napište.“ [sociální pracovníce]

K práci sociálních pracovníků při prvotním kontaktu s žadateli měly námitky pracovníce neziskových organizací, kdy se podle nich mohou zájemci o osvojení setkat s určitou **předpojatostí**.

„(...) dost často se setkáváme s určitou jakoby předpojatostí těch pracovníků v tom smyslu výběru nebo volby těch žadatelů jako jaké děti by mohli přijmout do své péče do osvojení, že už je nějakým způsobem jakoby ovlivňují s nějakými předpoklady, co je pro ně vhodné nebo není.“ [pracovnice neziskové organizace]

„Tam je problémů strašně moc. To vlastně začíná už tím naším byrokratickým přístupem k lidem, takovou jakoby mnohdy neochotou, mnohdy sociální pracovníce podávají naprosto mylné informace, jsou to různé fámy o tom, kdo může si o dítě požádat a kdo ne, (...). Takže rozhodně je to podle mě nižší mnohdy empatie, vzdělanost sociálních pracovníků, který jsou v tom prvokontaktu s těmi zájemci o osvojení, protože tam si myslím, že ten každý člověk by se měl podchytnout a pracovat s ním, ale jako mile, hezky, poctivě, a být mu vlastně k ruce, jo. (...) Největší problém je, že každý kraj, jiný mrav, a záleží na té které sociální pracovníci, tom kterém kraji, kdo tam zrovna sedí, jaké jsou vydávány mnohdy mylné informace o různých vyhláškách a směrnicích, každý si vysvětluje jinak, a vlastně v každém kraji se ti žadatelé setkávají s naprosto jiným přístupem. Zařazení do evidence někde trvá dva roky, někde ještě delší dobu, mnohdy ti lidé nejsou zařazeni, protože tam někdo shledá, že prostě žena, která je samožadatelka, tak že si nesmí dát žádost o dítě, nebo nesezdané páry (...), tak v podstatě jim ani nedovolí si tu žádost podat, protože on mají jakoby běžnou praxi svojí, že teda pouze po pětiletém manželství.“ [pracovnice neziskové organizace]

Osobní negativní zkušenost při zařazování do evidence má i jedna adoptivní matka, která se setkala s odmítavým postojem kvůli svému zdravotnímu postižení.

„Já mám za to, že ten, kdo je zdravější, prostě nedokáže aspoň ze strany těch úředníků tady prostě opravdu tak nějak posoudit kvalitativně, jestli ten, kdo má nějaký ten zdravotní problém, je, nebo není schopen prostě tu péči zajistit. Mám za to, že prostě je jeden pytel s nápisem zdravotně postižený rovná se neschopný. Asi takhle bych to řekla.“ [adoptivní matka]

Kromě výše zmíněného případu neměl zkušenost popisovanou neziskovými organizacemi z mých adoptivních rodičů nikdo, přístup při prvotním kontaktu popisovali spíše jako vlídný a vstřícný. Informace o adopci zjišťovali předem – buď informace získali díky známým, kteří v oboru pracovali, nebo měli zkušenost zprostředkovanou díky svému zaměstnání - tři maminky pracují ve sféře sociální pomoci, i když ne přímo v oblasti náhradní rodinné péče. Informace získávali také pomocí internetu a různých informačních brožur. Adoptivní rodiny v mém případě tedy potvrzují spíše zkušenosti sociálních pracovníků o aktivním vyhledávání informací. Na neziskovou organizaci se naopak v období rozhodování neobrátila žádná z rodin.

Další problém, na který jsem během rozhovorů narazila, a který potvrdily všechny sociální pracovníce i pracovníce neziskových organizací, je **zvyšující se průměrný věk žadatelů o osvojení**. Pracovníce se často setkávají s prvožadatelem, kterým již bylo více než 40 let, zkušenosti mají i s padesátiletými žadateli. Přestože přiznávaly, že na základě jejich osobního názoru by takto staré žadatele již do evidence nezařadily, jelikož zákon říká, že mezi osvojitelem a osvojencem má být přiměřený věkový rozdíl, potvrzují, že praxe je jiná a pokud se nejedná o opravdu staré žadatele, není vlastně důvod je nezařadit. Může se pak ovšem stát, že na vhodné dítě takoví žadatelé čekají velice dlouho, nebo nejsou vybráni jako vhodní rodiče vůbec.

„Dostávají se tam (pozn.: do evidence) žadatelé, kteří nevyhovují jen například z důvodu pokročilého věku, a tady se domnívám, že je problém poměrně hodně závažný, protože ta pražská populace je poměrně stará, tam jsou skutečně čtyřicátníci coby žadatelé o ty nejmenší děti. Takže tady to vnímám jako problém v tom, že v zákoně je v tuto chvíli uvedeno přiměřený věkový rozdíl, a ta přiměřenost může být třeba ústředními orgány té státní správy chápána třeba jinak, než na úrovni třeba krajů.“ [sociální pracovníce]

„V metodickém pokynu, v metodickém doporučení je hranice rozdílu věku matky a dítěte 35 let. A takovýhle rozdíl je dodržen v 70% možná, to je jen můj odhad. A setkáváme se spíš s tím, že ten věk narůstá a je to 40 let a víc.(...) Když to vezmete jakoby biologicky, tak ve 40 letech by maminka už mohla být babičkou. (...)V potaz se musí brát i to, že pokud jakoby je to dlouhodobější vztah, jako že těch je spousta, kdy jsou spolu lidé

třeba 20 let, ale jsou spolu zvyklí být furt sami ve vztahu. a pak najednou bum, a přijde jim tam malý batole a to je obrovské šok.“ [pracovnice neziskové organizace]

V souvislosti s mým výzkumem a problematikou náhradní rodinné péče bych ráda zmínila autorky E. Rotreklovou a V. Hofrovou [2008:9-10], které na základě svých dlouholetých zkušeností sestavily **přehled kritických (tzn. klíčových) míst v systému náhradní rodinné péče**, které mají podstatný vliv na kvalitu života dítěte. Velký počet dětí umístěných v ústavní výchově je podle autorek způsoben nikoli nedostatkem náhradních rodičů, ale naopak přílišnou snadností umístění dítěte mimo jeho vlastní rodinu. Důsledkem je velký počet dětí zařazených do evidence náhradní rodinné péče, kterým se nedaří najít vhodnou rodinu, a děti jsou pak umisťovány i s velkým rizikem selhání.

Za **kritická místa** považují:

- zařazení dítěte do evidence náhradní rodinné péče
- odbornou přípravu na přijetí dítěte do rodiny
- zařazení do evidence osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny
- proces zprostředkování náhradní rodinné péče
- odborné vedení náhradní rodinné péče

„Všechna tato místa jsou propojena, chronologicky na sebe navazují a nevhodně zvolený postup u kteréhokoliv z nich je potom zpravidla příčinou toho, že náhradní rodinná péče není pro dítě vhodným řešením, které by naplňovalo jeho potřeby.“ [Hofrová, Rotreklová 2008:10]

Upozorňují, že stále jsou v evidenci zařazeny děti, pro které forma náhradní rodinné péče není vhodná vůbec (například děti s možností návratu do původní rodiny, děti neschopné navázání citového vztahu), i **děti, pro které je nevhodná navrhovaná forma náhradní rodinné péče** (tedy nejčastěji děti vhodné spíše pro pěstounskou péči, kterým se přesto hledá rodina osvojitelská). Hlavní příčinu vidí v tlaku veřejného mínění, kdy je především mezi laickou veřejností rozšířen názor „rodina je vždy lepší než ústav“, což v kombinaci s nedostatkem alternativních forem náhradní rodinné péče v České republice vede k **hledání náhradní rodiny za každou cenu**. Samotné zařazení dítěte do

evidence NRP je podle nich „víceméně nahodilým aktem, kdy zpravidla rozhodujícím kritériem je v případě osvojení právní situace dítěte.“ [Hofrová, Rotreklová 2008:11]³

Tento názor nesdílela žádná z dotazovaných sociálních pracovníků ani pracovníků neziskových organizací. Všechny se naopak shodly na tom, že **pokud je dítě právně volné, nevidí důvod, který by bránil v zařazení do evidence pro osvojení.**

„Vždycky se všichni snažíme, aby pokud možno se dítě dostalo do osvojitelské rodiny, protože tam vznikne ten nejpřirozenější vztah, takže on zákon nehovoří o tom, že by dítě nemohlo mít nějaké handicap. Tam záleží na tom, aby zdravotní stav těch osvojitelů byl v pořádku a nebránil v ničem osvojení, a pakliže jsou ochotni poskytnout jaksi láskyplný domov dítěti, které může podle názoru někoho být vhodnější pro pěstounskou péči, já se přikláním k tomu osvojení samozřejmě.“ [sociální pracovníce]

„(...)naopak jsem velmi smutná, že se do evidence nedostává daleko víc dětí, který by do osvojení jít mohly.“ [pracovnice neziskové organizace]

5.1.1. Dílčí závěr

V období rozhodování a podávání žádosti o zařazení do evidence mohou problémy vznikat na několika místech. Důležitá je **vyjasněná motivace žadatelů**, kteří by si měli projít smířením s vlastní neplodností. Pracovnice neziskových organizací považují za vhodné **spolupracovat** v tuto chvíli s **odborníky** a využít nabídky dostupných služeb. Názory na jejich dostupnost se však různí.

Může se stát, že žadatelé pociťují vůči sociálním pracovníkům určitou **nedůvěru**. Tu může způsobit jak **negativní mediální obraz sociálních pracovníků**, který je všemi aktéry považován za problematické místo, tak i **přístup některých sociálních pracovníků**, kdy se podle neziskových organizací žadatelé setkávají s určitou předpojatostí či jim jsou podávány mylné informace. Takovou zkušenost ovšem - až na jednu rodinu - dotazovaní adoptivní rodiče nepotvrzují.

Dalším tématem, který považují za problematický shodně sociální pracovníci i pracovníci neziskových organizací, je **zvyšující se věk žadatelů**, kdy jsou do evidence zařazováni i prvožadatelé starší čtyřiceti let, což je podle respondentů v rozporu

---

³ Ostatním kritickým místům popsaným výše se budu věnovat na dalších stranách mé práce.

s podmínkou přiměřeného věkového rozdílu mezi osvojitelem a osvojencem, o kterém mluví zákon.

Sociální pracovníce i pracovníce neziskových organizací rovněž nesouhlasily s názorem E. Rotreklové a V. Hofrové, které ve svém přehledu kritických míst v systému náhradní rodinné péče označily za problematické **zařazování dětí do evidence osvojení** i v případě, že pro ně taková forma péče není vhodná. Moji respondenti se naopak přikláněli k názoru, že osvojení je ideální formou péče, a pokud je dítě právně volné, nevidí důvod pro jeho nezařazení.

5.2. Období příprav a prověřování

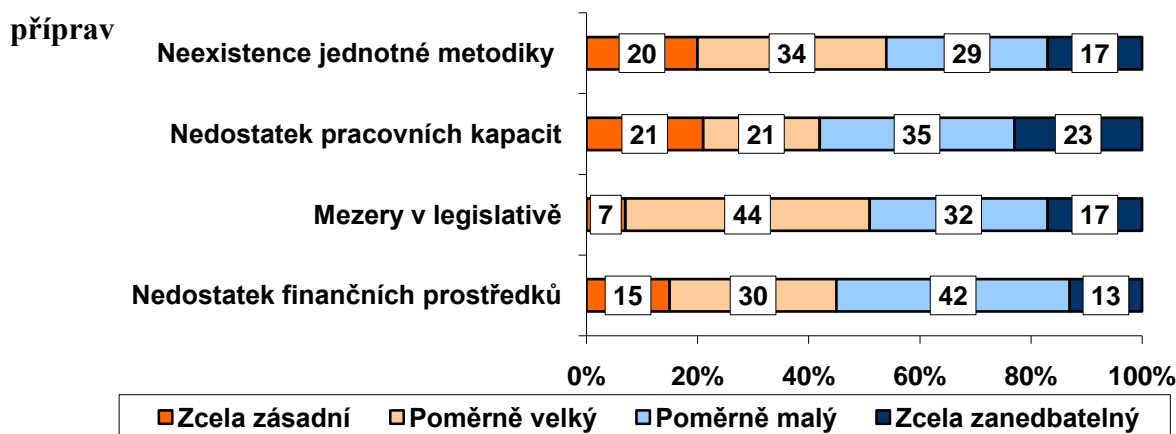
O odborné přípravě jako jednom z kritických míst mluví Hofrová s Rotreklovou [2008:12-15], jejichž přehled jsem představila výše. Podle nich je stále možné setkat se s tím, že budoucí osvojitelé či pěstouni ani po absolvování **nemají realistický náhled** na své možnosti a podmínky a nerozumí potřebám dítěte. **Chybí definování cíle odborné přípravy i metodika**, v jednotlivých krajích je **forma i úroveň přípravy navíc značně rozdílná**. Také odborné posouzení probíhá **bez metodického sjednocení** a je **plně v kompetenci krajských úřadů a ministerstva**.

Tématem příprav na přijetí dítěte do náhradní rodinné péče se zabývalo i Středisko náhradní rodinné péče, které v rámci projektu „Dítě + rodina + odborník jako partneři“ uskutečnilo kvantitativní i kvalitativní výzkum.

Kvantitativní část byla provedena formou kvantitativní sondy, cílovou skupinou byly osoby zajišťující přípravy žadatelů. Dotazování pomocí standardizovaného dotazníku probíhalo jako poštovní anketa v období června a srpna roku 2010. Výzkum byl zaměřen na monitoring současné podoby příprav a subjektivní reflexi problematiky přípravy [Středisko náhradní rodinné péče 2010].

Z výzkumu vyplynulo, že právě závěrečné hodnocení příprav má zcela zásadní (21%) či poměrně velký (66%) vliv na to, zda žadatel bude zařazen do evidence. Co se týče názorů na **dostatečnost příprav**, 75% respondentů ji považuje za spíše dostatečnou, zbylých 25% za určitě dostatečnou. Kladná byla i všechna **hodnocení odbornosti lektorů** - 87% respondentů odpovědělo, že „současný tým lektorů určitě tvoří kvalitní odborníci“. Výzkum se dotazoval i na bariéry, které mohou mít **negativní vliv na kvalitu příprav**:

Graf č. 1: Nejčastěji uváděné bariéry a míra jejich negativního vlivu na kvalitu

Zdroj: graf převzat [Středisko náhradní rodinné péče 2010]

Z grafu můžeme vyčíst, že mezi největší problémy, jež respondenti uvedli, patří především **neexistence jednotné metodiky, nedostatek financí a pracovních kapacit.**

Z námětů na možné změny a úpravy, které výzkum dále prezentuje, zmiňují pouze ty, u kterých panuje alespoň nadpoloviční shoda respondentů: pro zohlednění **specifik různých cílových skupin** se vyjádřilo 70%, nutnost **mít k výkonu příprav pověření** podporovaly zaštiťující instituce bezvýhradně, dále 61% respondentů považuje za žádoucí **přítomnost vyšetřujícího psychologa** na přípravách (vyšetřující psycholog se kurzů sice vždy zúčastňuje ze 33%, na druhou stranu se však ze 40% neúčastní vůbec), 65% se přiklání k možnosti **zařazení žadatele do přípravy v jiném kraji**. Značná shoda panovala u potřeby zařadit za základní přípravu **další průběžné vzdělávání žadatelů**: 76 % považuje další vzdělávání za přínosné v době čekání na dítě, 85 % v době těsně po přijetí dítěte a 95 % v pozdější době.

K neexistenci jednotné metodiky se vyjadřuje i kvalitativní část výzkumu. [Konečná, Koubová 2010] Ta byla provedena v prvním pololetí roku 2010 formou focus groups a sběru dat se zúčastnily dvě skupiny respondentů z 12 krajů České republiky: odborníci působící v oblasti náhradní rodinné péče a rodiče, kteří mají alespoň jedno dítě v adopční či pěstounské péči. Hlavními tématy analýz byly cíl a smysl přípravných kurzů, obsah přípravných kurzů, cílové skupiny přípravných kurzů a formy přípravy.

Dotazovaní rodiče měli na přípravu různé názory (od naprosté nespokojenosti po úplnou spokojenost), většina se však s odborníky shodla na smysluplnosti a důležitosti příprav. Za obzvlášť přínosný označovali vznik **svépomocných skupin** a **navázání**

kontaktem s odborníky. Kriticky se naopak vyjadřovali k tomu, že **zájem státu končí předáním dítěte** a možnost následné pomoci je nedostatečná.

Diskrepance podle výzkumu vzniká také mezi **cílem příprav** – zákon žádný **cíl výslovně nedefinuje**, takže „zatímco je tedy cíl v metodickém návodě popsán jako stav či stav dosažený po krátkém procesu (přípravy), respondenti definovali cíl přípravy spíše jako nastartování procesu.“ Problém je rovněž v chybějící definici toho, co se má vlastně v Hodnocení příprav, jež je jakýmsi výstupem celého kurzu, hodnotit – průběh, připravenost, či kompetence žadatele.

Za systémovou chybu byla výzkumem označována také **nepřítomnost sociální pracovníce krajského úřadu na přípravách**, jelikož je to právě ona, kdo připravuje rozhodnutí o zařazení či nezařazení do evidence. [Konečná, Koubová 2010]

Nyní bych ráda představila výsledky mého zkoumání. Mnou dotazované sociální pracovníce i pracovníce neziskových organizací označovaly **přípravu žadatelů za klíčovou** a nezbytnou, v čemž se shodly s výsledky výzkumu i názorem Rotreklové a Hofrové.

Ke kvalitě a průběhu příprav se ve všech případech vyjadřovaly kladně sociální pracovníce, které si pochvalovaly spolupráci s krajským úřadem i odborníky a pozorovaly vzrůstající tendenci úrovně příprav.

„T: Myslíte si, že ty žadatelé odcházejí z těch příprav dostatečně připraveni?“

R: Myslim si že ano. Myslim si, že dostanou maximum, a že ano.“ [sociální pracovníce]

Nejednotnou metodiku, která byla zmiňována jako jeden z hlavních problémů jak Rotreklovou a Hofrovou, tak výzkumem Střediska náhradní rodinné péče, naopak jako problém **neoznačila žádná z nich**, což ovšem může být zapříčiněno jejich omezeným vhladem do problematiky, kdy mají na přípravy náhled pouze optikou jednoho kraje.

Jedna pracovníce krajského úřadu pak prostor pro zlepšení viděla v **lepším financování** organizace, která v kraji přípravy zajišťuje, jelikož by si pak mohla dovolit **rozšířit tým odborníků** i nabídku služeb. Nedostatek finančních prostředků a pracovních kapacit byl jako překážka označen i ve výzkumu Střediska. Ostatní pracovníce krajských

úřadů se k otázce financování či nedostatku personálu nevyjadřovaly. Zde je však nutné upozornit na fakt, že k tématům týkajících se zajišťování příprav se vyjadřovaly především pracovnice krajských úřadů, jelikož pracovnice na obecních úřadech mají s přípravami pouze zprostředkovanou zkušenost.

Také adoptivní matky se shodovaly, že i když se jim třeba něco během přípravy nelíbilo (například otázky zjišťující, jakou nemoc jsou žadatelé u dítěte ještě schopni tolerovat, nepřehlednost přednášek, či probírání intimních témat), příprava, kterou podstoupily, rozhodně **nebyla zbytečná** a přinesla jim **nové informace**. Jedna rodina, která procesem procházela ještě před zavedením povinných příprav, při zpětném pohledu rovněž uvedla, že příprava by byla užitečná a pomohla by jim lépe se připravit na některé okamžiky během sblížení a výchovy.

Jako významné pozitivum oceňovali rodiče také **kontakt s adoptivními rodiči**, kteří jim mohli předat své zkušenosti. Sdílejí tedy stejný názor o důležitosti a **přínosu samonosných skupin** jako dotazovaní rodiče ve výzkumu Střediska. Jak uvedly pracovnice neziskových organizací, které se k tématu samonosných skupin rovněž vyjadřovaly, žadatelé mají k rodičům, kteří mají děti v náhradní rodinné péči, jiný přístup nežli k odborníkům, nepocitují stud a tlak, a předané zkušenosti, stejně jako kontakt s dalšími žadatelí, pro ně představují i určitou formu emocionální podpory, kdy vědí, že „v tom nejsou sami“.

„A určitě bych to viděla jako jak ta mixovaná skupina, jak ty prvožadatelé, tak ty druhožadatelé. To by bylo fantastický. A potom prvožadatelé nebo teda ty, co už adoptovali s těma, co chtějí adoptovat. Aby viděli, že ty děti, i když třeba na začátku měly nějaký zdravotní problémy, tak že se z toho dostaly, pokud ten rodič o to stál.“ [adoptivní matka]

„Kdyby to fungovalo tak, že by mohli ty lidi nahlídnout nebo potkat se s rodinou, která už třeba dítě má, jo, nějakou dobu a slyšet, jak vlastně v jakém tom stavu to dítě dostali a že to jako se spravilo, by to asi spousta lidem prostě pomohlo.“ [pracovnice neziskové organizace]

Pracovnice neziskových organizací sdílely celkem jednotný názor na kvalitu příprav. Stejně jako výzkum Střediska a Hofrová s Rotreklovou mluvily o **rozdílné**

kvalitě v rámci jednotlivých krajů a nejednotné metodice. Za problém pak jedna pracovnice označila i **nedostatečnou odbornost lidí**, jež se na přípravách podílejí.

„(...) je to momentálně hodně jako roztráštěné, protože každý kraj si to vede vlastně po svém, a v tom smyslu i že odbornost je velmi jako rozdílná, délka těch příprav, kvalita těch příprav.“ [pracovnice neziskové organizace]

„(...) každý kraj to dělá jinak, dělá to jiná organizace, mnohdy to dělají naprosto neproškolení lidé v náhradní rodinné péči, jako je to absurdní, že pořád tady jako vlastně do toho fušují, nebo do toho vstupují lidé, kteří o náhradní rodinné péči nic nevědí.“ [pracovnice neziskové organizace]

Dalším důležitým bodem v období příprav je **psychologické posuzování žadatelů**. Dotazované aktéry - tedy pracovnice úřadů a neziskových organizací i adoptivní rodiče - lze v této otázce rozdělit na dvě pomyslné, podobně velké skupiny: jedni s psychologickým posuzováním problém neměli, druzí jej naopak za jedno z problematických míst jasně označovali. Vadila jim především rozdílná forma i kvalita posuzování, kdy se žadatelé jeví jako ideální osvojitelé i v případech, kdy tomu tak podle pracovnic evidentně není. Jedna ze sociálních pracovnic spolu s pracovnící neziskové organizace také podotýkala, že je obtížné nalézt psychologa kvalifikovaného pro práci v náhradní rodinné péči.

„A tohleto je docela problematické, protože ne všichni psychologové využívají všech dostupných psychologických metod k tomu, aby trošku odhadli a dokázali analyzovat ty osobnosti. Jsou v tom taky velký rozdíly.“ [sociální pracovnice]

„(...) řada lidí je schopna ty odpovědi poskytnout přesně takové, jaké se očekávají, čili obelstít ty psychologické posudky.“ [sociální pracovnice]

„Mám zkušenost, že všichni žadatelé o osvojení jsou nadlidé, jo. Všem vycházejí prostě testy naprosto skvělé osobnosti, která jako může opravdu děti vychovávat. I když prostě potom když s nima hovoříte, a jako jste s nima v kontaktu, tak zjistíte, že jako samozřejmě to tak úplně jako není (...).“ [sociální pracovnice]

„Většina psychologických vyšetření je pro mě naprosto nepřijatelných (...) psychologická vyšetření jsou opravdu mnohdy děsivá.“ [pracovnice neziskové organizace]

Jedna adoptivní matka měla s psychologem velice negativní zkušenost, další matky pak zarazily některé otázky v testu, v nichž postrádaly smysl (například frekvence sexuálního styku).

„No, mě akorát zaskočila ta paní psycholožka s tím svým rozhodnutím, že jsem dokonce i uvažovala o tom, že půjdu ještě k jinému psychologovi a že jí potom vlastně jakoby to... psychologické posudek omlátím o hlavu, ale naštěstí se to urovnalo, takže jsem nemusela.“ [adoptivní matka]

5.2.1. Dílčí závěr

Období příprav a prověřování bylo respondenty označováno za **důležité až klíčové**. To potvrzuje jak názor Hofrové a Rotreklové, tak výsledky výzkumu Střediska náhradní rodinné péče.

V otázce **přípravenosti žadatelů** po absolvování přípravy se moji respondenti rovněž přikláněli k pozitivnímu hodnocení. Jejich tvrzení korespondují s výsledky výzkumu, naopak Hofrová s Rotreklovou se přiklánějí k opačnému názoru.

Co se problematických míst v této fázi adopčního procesu týče, respondenti jich jmenovali několik. Pracovnice neziskových organizací se shodly na **problému chybějící či nedostatečné metodiky a rozdílů mezi jednotlivými kraji**, stejný názor prezentovala také Hofrová s Rotreklovou i výzkum Střediska náhradní rodinné péče. Naopak sociální pracovnice tento stav jako problém nepotvrdily, jedna pracovnice krajského úřadu ovšem jako problematickou shledala **otázku financování** a s tím spojený **nedostatek odborníků**. Nedostatek finančních prostředků a pracovních kapacit byl jako jedna z bariér negativně ovlivňující kvalitu příprav označen i ve výzkumu Střediska náhradní rodinné péče.

Adoptivní rodiče přípravu rovněž považovali – i přes určité výhrady – za přínosnou. Jako pozitivum označovali vedle **nových či užitečných informací** i **možnost kontaktu s ostatními žadateli a adoptivními rodiči** a vznik **svépomocných skupin**.

Přibližně polovina pracovníků jako problematické vnímala také **psychologické posuzování**, které podle nich není schopné dostatečně věrohodně žadatele posoudit, pověřený psycholog navíc nemusí být pro takovou práci dostatečně kvalifikovaný. Negativní zkušenost potvrzují i někteří adoptivní rodiče.

5.3. Období čekání

V období po zařazení do evidence nastává pro žadatele období čekání na rozhodnutí poradního sboru. Tři sociální pracovníci se k tomuto období nevyjadřovaly, zbylé dvě spolu se všemi pracovníci neziskových organizací vidí v tomto období velkou **mezeru v poskytovaných službách**. Žadatelé po ukončení přípravy a zařazení do evidence mohou na dítě čekat dva roky a déle, v tomto období s nimi však již nikdo nepracuje. Pracovníci neziskové organizace také poukazuje na další problém s tím spojený – často se stává, že k **párování dochází až po delší době po psychologickém posouzení**, během které se však situace může radikálně změnit. Za vhodnou by proto považovaly **možnost odborného doprovázení a kontakt žadatelů mezi sebou i s adoptivními rodinami**, o kterém bylo diskutováno již v období příprav.

„Já si vůbec nedovedu představit, co se v těch lidech v tom mezidobí vlastně jako děje, jo, protože já si myslím, že tam musí jako procházet nějakýma obdobímá jako těžké frustrace a ztráty jako té počáteční motivace, tak jako si nemyslím, že ten proces má být nějak jako příliš urychlenej, tak zase to jako prodlužování a oddalování určitě s těmi lidmi něco dělá a potřebovali by nějakou průběžnou podporu v tý době.“ [pracovníci neziskové organizace]

„(...) myslím si, že by bylo fajn, kdyby jakoby ta příprava nebo úplně ne ta příprava, ale kdyby měli možnost určitých at' už kurzů nebo určitých přednášek, nebo se třeba jenom setkávali i v téhle době.“ [pracovníci neziskové organizace]

Dotazovaní rodiče si sice nebyli jisti, zda by službu odborníků určitě využili, rozhodně by ji však uvítali jako možnost. Jedna adoptivní matka potvrzovala během procesu čekání určité pochyby, bála se však o nich mluvit. To dokládá, jak důležitá je důvěra ve vztahu žadatel – odborník, proto by bylo vhodné, aby při doprovázení žadatelé

odborníky (tedy i sociální pracovníce) považovali za partnery, kteří jim v období pochyb či problémů mohou pomoci.

„(...) prostě jakoby to, že jsem si to nedokázala představit, mě docela jako udržovalo v takový jakoby... v takovejch pochybách, ale to nikdy nikde nesmíte dát najevo tam při tom procesu, jinak jste mimo.“ [adoptivní matka]

Rozdílné názory panovaly také na **rozhodování poradního sboru**. Za jedno z kritických míst jej označily Hofrová s Rotreklovou. Podle nich jsou i přes zavedení poradního sboru od roku 2006 stále některé děti svěřovány do rodin, přestože riziko selhání je vysoké. Důsledkem je vysoký počet dětí, které jsou vraceny zpět do ústavů krátce po převzetí či v období puberty. „Tzv. zprostředkování za každou cenu (i ne zcela dobrá rodina je lepší než ústav) je do značné míry posledním krokem na cestě – příliš mnoho dětí v ústavech->neodborné zařazení do evidence dětí->mnoho dětí v evidenci, pro které se nám nedaří najít rodina->snaha vyprazdňovat evidenci MPSV.“ [Hofrová, Rotreklová 2008:17]

O **problematickém párování** rodičů a dětí se zmiňují i všechny pracovníce neziskových organizací. Rozhodování podle nich probíhá „od stolu“ a členům sboru chybí dostatek informací, které by jim mohl poskytnout jak vyšetřující psycholog, tak příslušné sociální pracovníce či pracovníci ústavních zařízení. Jejich účast na setkání poradních sborů však není povinná a skutečně se jich účastní jen v některých případech. Sociální pracovníce se naopak k práci poradního sboru buď nevyjadřovaly, nebo ji hodnotily pozitivně. Výjimkou byla pouze jedna sociální pracovníce, která rozhodování poradního sboru značně kritizovala.

„(...) takže já to vidím jako úplně klíčový, ten moment toho rozhodování, chápu že není nadbytek zrovna kvalitních a tolerantních žadatelů, v té populaci (...), ale někdy jsem udivena teda tím výběrem, opravdu udivena teda, otrávena teda.“ [sociální pracovníce]

„Myslím, si, že do toho hrozně málo vstupují, už potom do toho konkrétního rozhodnutí, ty sociální pracovníci konkrétní, který mají na starosti to dítě a tu rodinu, jo, tak ty mi tam jakoby v tom procesu potom v tom poradním sboru chybí, tam vlastně za to dítě nebo za ty žadatele mluví jenom ten krajskej psycholog (...) když je mi to pak reprodukováno, tak si říkám, že to snad ani není možný, že v dnešní době někdo prostě

tohleto jako považuje za relevantní k tomu, aby rozhodoval o tom, jestli ti žadatelé jsou vhodní nebo nikoli. [pracovnice neziskové organizace]

„V podstatě si myslím, že jen na základě vlastně těch papírů, které poradní sbor k dispozici má, at' dělá, co dělá, a snaží se, je to hrozně těžké „(...).“ [pracovnice neziskové organizace]

Časté **vracení dětí z rodin** zpět do ústavů však **nepotvrdil nikdo** z dotazovaných, takové případy byly naopak označovány jako výjimečné.

5.3.1. Dílčí závěr

V období čekání na dítě byla shledána velká mezera v **práci se žadateli**, kdy po absolvování přípravy a zařazení do evidence se s žadateli dále nepracuje. Žadatelé přitom v této době mohou procházet ztrátou motivace, frustrací a nejistotou, rovněž se u nich může radikálně změnit situace. Vhodné by tedy podle respondentů bylo **odborné doprovázení**, založené by ale mělo být na dobrovolnosti. Důležitou roli hraje také **důvěra** mezi odborníky a žadateli, protože jedině pak se žadatelé nebudou bát takové služby využít a se svými obavami či problémy se svěřovat.

Shoda již nepanovala v názorech na **rozhodování poradního sboru**. Pracovnice neziskových organizací se spolu s jednou sociální pracovnící shodovaly s názorem Hofrové a Rotreklové o problematice párování, které probíhá pouze na základě omezených informací tzv. „od stolu“, zbylé sociální pracovnice však v práci poradního sboru nespatořovaly překážku.

5.4. Období přijetí dítěte do rodiny

Období přijetí dítěte do rodiny považují za jedno z kritických míst Hofrová a Rotreklová. Dostatečné podle nich není **sledování vývoje dětí v adaptačním období** (které také nemá jednotnou metodiku), přitom právě v tomto období je ještě možné eliminovat rizika a upravit podmínky pro úspěšný vývoj rodiny, proto by ke kontrole mělo být odborné vedení a doprovázení nikoli možností, ale podmínkou. Často totiž pouze výchovná

zkušenost a dobrá vůle nestačí, je třeba porozumět specifickým potřebám dítěte. [Hofrová, Rotreklová 2008:17-18]

Stejný názor nesdílely dotazované sociální pracovnice. Kontrola je podle nich v adaptační době dostatečná, s rodiči jsou v kontaktu, a pokud se vyskytne problém, snaží se ho s rodiči řešit, nebo je odkážou na další podpůrné služby. V nedostatku služeb či odborném vedení tedy problém nespárovaly, adoptivní rodiče podle nich mají k dispozici vše, co potřebují, a s problémy v této fázi procesu se v zásadě nesetkávají. Naopak mají zkušenost, že adoptivní rodiny se po přijetí dítěte stahují do soukromí a o další kontakt s pracovníci ani dalšími odborníky většinou nestojí. Jiný názor zastávala pouze jedna sociální pracovnice, která by uvítala rozšíření služeb a pomoc rodinám především v adaptačním období.

„A myslím si, že by bylo dobré, kdyby byla taky od těch neziskovek spíš než od těch úřadů, protože by mohli mít pocit jako ty kontroly, že přeci jenom... (...) Když se svěřím s nějakou obavou nebo s něčím, že mají pocit, že nezvládají, aby to nebylo vykládaný nějak jako že nejsou dobrý rodiče, ale jako většina těch pracovníků ty náhradní rodinný péče takový pohled na to nemá (...). [sociální pracovnice]

Vzhledem k tomu, že na adoptivní rodinu se po rozhodnutí soudu nahlíží jako na normální, biologickou rodinu, nemají sociální pracovnice přehled o tom, zda se nějaké problémy, spojené například s následky citové deprivace dítěte, objevují později. Jedna sociální pracovnice však pozoruje, že klienty na jejich sociálním odboru se často stávají děti z osvojitelských rodin. Stejnou zkušenost však již neměl žádný z dotazovaných respondentů, jelikož o osudu adoptovaných dětí neměl informace.

„Moje zkušenost je spíš taková, že naši problémoví klienti jsou v řadě případů z osvojitelských rodin, (...), ale jsou to děti, které vyrostly v osvojitelských rodinách a zjišťuje se, že v postatě nebyli vedeni úplně optimálním způsobem, že vztah k rodičům je problematický z našeho pohledu, odmítají jakoukoliv spolupráci, je pravda že děti jsou problémové, ten vývoj je tam složitý, jsou tam poruchy osobnosti a rodina to řeší po svém...“ [sociální pracovnice]

Pracovnice neziskových organizací měly zcela opačný názor než sociální pracovnice. Žadatelé ani děti nejsou podle nich na novou zkušenost a změnu **dostatečně připravováni**, což vede k řadě zbytečně stresových situací.

„Nikdo nepřipravuje děti, a nikdo nepřipravuje ty žadatele. (...) Když člověk čeká několik let na dítě a pak teda přijdete d kojeneckýho ústavu a ted' oni vám přinesou nějaký mimiko a řeknou „tak, tohle je vaše Maruška“, tak si myslím, že to zvládá každý těžko.“
[pracovnice neziskové organizace]

Sít' poskytovaných sociálních služeb podle nich také **není dostatečná**, sociální pracovníce jsou navíc příliš **přetížené**, takže nemohou zvládat terénní práci v uspokojivém objemu. Pracovnice neziskových organizací se tedy ztotožňovaly s názorem na **vhodnost odborného doprovázení** nejen během příprav, ale **během celého adopčního procesu a případně i po něm**. To ostatně potvrzují i výsledky výzkumu Střediska, ve kterém většina odborníků i rodičů volala po **možnosti následného vzdělávání a doprovázení po přijetí dítěte do rodiny**.

Mnou dotazované matky však potvrzují spíše zkušenosti sociálních pracovníc, kdy se po rozhodnutí soudu všechny stáhly do soukromého života a pro další spolupráci s odborníky již nevidí důvod. Výjimku tvořila jedna respondentka, která s neziskovou organizací spolupracuje intenzivně i několik let po převzetí dětí; vedle adoptivní dcery však má ještě chlapce v pěstounské péči, a celkově se o problematiku náhradní péče zajímá více než ostatní dotazovaní rodiče.

5.4.1. Dílčí závěr

Období přijetí dítěte do rodiny je náročným jak pro žadatele, kteří se najednou po letech čekání stávají rodiči, tak pro děti, které přicházejí o známé prostředí. Zatímco většina sociálních pracovníc považuje síť poskytovaných služeb za dostatečnou, a adoptivní rodiny se podle jejich zkušeností po převzetí dítěte **stahují do soukromí** a o další spolupráci nestojí, pracovníce neziskových organizací zastávaly opačné stanovisko – služeb je podle nich málo a rodiče ani děti nejsou na tak velkou změnu, jakou příchod dítěte do rodiny je, **dostatečně připravováni**. Sociální pracovníce jsou navíc **přetížené** a nemohou se rodinám věnovat tak, jak by bylo potřeba. Vhodné by podle nich byla možnost dalšího odborného doprovázení a vzdělávání, v čemž se shodují s výsledky výzkumu Střediska náhradní rodinné péče.

5.5. Další zmíněné problémy

V následující kapitole jsou popsány další zmíněné problémy, které nesouvisejí pouze s jednou fází adopčního procesu, ale jedná se o problémy obecnějšího charakteru.

Téma, ve kterém velká část respondentů viděla prostor pro zlepšení, je **spolupráce státu a neziskových organizací**. Zkušenosti a názory se u tohoto tématu rozcházely asi nejvíce. Některé sociální pracovníce kontakt s neziskovým sektorem považují za přínosný a spolupráce podle nich probíhá bez problémů, jiné sociální pracovníce mají naopak silně negativní zkušenosti a spolupráci se úplně vyhýbají.

„(...) minimálně a troufnu si říct, že jako vůbec. Já vám totiž řeknu, my jsme měli takovou jako jednu hodně vošklivou zkušenost tady s tou Natamou, a já za sebe musím říct, že vůbec jim nevěřím.“ [sociální pracovníce]

Pracovníce neziskových organizací potvrzují, že navázání spolupráce se státem je komplikovaný a dlouhodobý proces, pokud si však organizace dokáže vybudovat důvěryhodné postavení, může vzájemná kooperace fungovat velice dobře. Zároveň však přiznávaly, že se v neziskovém sektoru nachází i několik organizací, které neodvádějí kvalitní práci a kazí tak pověst ostatním.

Jako problematická nebyla označována pouze spolupráce státu a neziskového sektoru, mezera byla spatřována i ve **spolupráci neziskových organizací mezi sebou**, kdy se vzhledem k omezeným finančním prostředkům mezi organizacemi objevuje značná rivalita.

Za **nedostatečný** dále respondenti považovali **počet sociálních pracovníků**. Ty jsou zahlceny velkým množstvím případů, velkou část pracovní náplně tvoří administrativní úkony, a na důležitou terénní práci a nadstandardní kontakt s klienty jim pak nezbývá dostatek času.

Ze strany sociálních pracovníků zazněly i stížnosti na způsob **zprostředkování přímých adopcí**, kdy se setkávají dokonce s kupováním dětí.

„(...) jsem přesvědčená o tom, že tam běžej velký peníze a ta jedna osvojitelka mi to řekla.“ [sociální pracovnice]

„(...) tady se potom dozvídáme hrozný věci, jo, třeba o přímých adopcích, jo, to už je taky legální forma, ale dozvěděla jsem se, že to prostě provozují většinou gynekologové, který teda mají přehled o tom, která žena by chtěla dítě, a přitom nemůže otěhotnět, a která naopak těhotná je, a prostě otěhotnět nechce, a on vlastně teda má něco jako takovou seznamovací kancelář, a on teda tyhle ty dvě dámy může seznámit, já jako nevím, jestli to dělá z dobrý vůle a protože je mu líto těch dětí, nebo kvůli tomu, že třeba je na tom nějak finančně zainteresovanej, žejo.“ [sociální pracovnice]

Jedna sociální pracovnice shledává problematickou i poměrně **vysokou rozvodovost osvojitelů krátce po osvojení**, kdy odhadla, že zhruba 20% párů několik měsíců po rozhodnutí soudu podává návrh na úpravu poměrů dítěte.

5.5.1. Dílčí závěr

Jako problematické téma lze označit **spolupráci neziskových organizací a státního sektoru i spolupráci neziskových organizací mezi sebou**. Názory a zkušenosti respondentů se však značně lišily – zastoupeny byly jak silně pozitivní reakce na jedné straně, tak značně negativní na straně druhé.

Shoda naopak panovala v názoru na **nedostatek sociálních pracovníků**, kdy pro velký objem administrativní práce nezbyvá čas na potřebnou práci v terénu.

Negativní zkušenost popsaly sociální pracovnice také se **zprostředkováním přímých adopcí**, kdy není neobvyklé zprostředkování gynekologem či kupování dítěte.

Za znepokojivou situaci pak byla označena rovněž **vysoká rozvodovost osvojitelů** několik měsíců po konečném rozhodnutí soudu.

5.6. Shrnutí výsledků

Cílem mého výzkumu bylo zodpovědět hlavní výzkumnou otázku „Jaká jsou problematická místa v adopčním systému v České republice?“ prostřednictvím názorů a zkušeností sociálních pracovníků, pracovníků neziskových organizací a osvojitelů.

Problematických míst respondenti identifikovali mnoho. Ještě než přejdu k samotnému shrnutí výsledků, ráda bych podotkla, jak zajímavé bylo vést rozhovory s různými aktéry a pozorovat jejich různý přístup. Zatímco pracovnice neziskových organizací byly vůči systému velice kritické a o problémech hovořily otevřeně, u některých sociálních pracovníků jsem pozorovala jakýsi odstup. Ten byl dle mého názoru způsoben jejich pocitem, kdy pokud by kritizovaly adopční systém, částečně by tak vlastně zároveň kritizovaly i svojí práci, což pochopitelně rád nedělá nikdo. Myslím si, že pomocí pohledu z několika stran se mi povedlo problém zpracovat lépe a komplexněji.

Vzhledem k velkému množství zjištěných problémů je shrnuji pouze stručně, rozsáhlejší shrnutí byla provedena v dílčích závěrech na konci jednotlivých kapitol.

Jako důležitá byla uváděna jasná motivace žadatelů, kteří by si měli projít smířením s vlastní neplodností a přibližně vědět, co je v adopčním procesu čeká. Názory na dostupnost služeb se značně lišily, spolupráce s odborníky je však v této době na místě. Problémem může být i nedůvěra žadatelů k sociálním pracovníkům, zapříčiněna negativním mediálním obrazem či přístupem sociálních pracovníků. Za problematický byl shodně považován také zvyšující se věk žadatelů, kdy respondenti nepovažovali za vhodné zařazovat do evidence žadatele starší čtyřiceti let.

Za klíčové období pro bezproblémové přijetí dítěte do rodiny bylo označováno období příprav. Žadatelé z příprav odcházejí připraveni dostatečně, kritizována však byla nejednotná metodika a úroveň příprav v jednotlivých krajích. Dále byla zmíněna otázka nízkého financování a nedostatku odborníků. Za přínosný byl označován vznik samonosných skupin, které žadatelům poskytují emocionální oporu a pomáhají jim i v dalších fázích adopčního procesu, zejména v období čekání. Námitky byly některými respondenty vzneseny i vůči psychologickému posuzování, které podle nich nedokáže rozpoznat skutečnou osobnost respondentů. Pověření psychologové navíc nebývají dostatečně kvalifikovaní k práci v oblasti náhradní rodinné péče.

Velká mezera v oblasti poskytovaných služeb byla spatřována v práci se žadateli v období čekání. Po skončení příprav se žadatelé mohou potýkat se ztrátou motivace či frustrací, s žadateli se ale po tuto dobu, která může trvat i několik let, vůbec nepracuje.

Co se rozhodování poradního sboru týče, někteří respondenti definovali párování dětí a žadatelů za problematické, jelikož probíhá na základě nedostatečných informací; názory na tento problém se však různily.

Shoda nepanovala ani při otázce příchodu dítěte do rodiny. Zatímco sociální pracovnice považovaly síť služeb za dostatečnou, pracovnice neziskových organizací si

myslely, že rodiče ani děti nejsou na takovou změnu dostatečně připravováni. Za vhodné by proto považovaly i další vzdělávání rodičů.

Za problém byla dále označována i spolupráce státu a neziskových organizací a spolupráce neziskových organizací mezi sebou, nedostatek sociálních pracovníků, které nestíhají pracovat v terénu, zmíněna byla také vysoká rozvodovost osvojitelů těsně po převzetí dítěte a zprostředkovávání přímých adopcí pochybnými cestami, například prostřednictvím gynekologů.

Závěr

Tématem mojí bakalářské práce je problematika osvojení v České republice. Konkrétně jsem se zabývala právy a potřeby osvojitelů během adopčního procesu a prostřednictvím provedeného výzkumu jsem v adopčním systému hledala problematická místa.

Práce se skládá ze tří částí. Teoretická část čtenáři přibližuje základní pojmy a právní vymezení týkající se adopční problematiky, především jej ale seznamuje se samotným adopčním procesem. Ten je rozčleněn do několika kapitol představujících jeho jednotlivé fáze - od rozhodování k adopci přes podávání žádosti, odborné posuzování žadatelů, absolvování přípravy a psychologického vyšetření až po období čekání na dítě a období po adopci. Jak je z teoretické části patrné, adopční proces je pro osvojitele dlouhým a náročným obdobím, proto je důležité jim prostřednictvím nejrůznějších služeb jejich cestu k osvojení co nejvíce usnadnit. Osvojitelé potřebují jak podporu nejbližšího okolí, tak možnost kdykoli se obrátit na odborníky se svými obavami či prosbou o radu. Důležitá je i co nejlepší informovanost o problematice.

V metodologické práci je vymezen cíl a strategie provedeného výzkumu, popsána technika sběru dat, charakteristika a způsob výběru respondentů, jsou položeny výzkumné otázky a přiblížena organizace výzkumu.

V analytické části jsem představila problematická místa adopčního systému pohledem dotazovaných respondentů – tedy sociálních pracovníků, pracovníků neziskových organizací a osvojitelů.

Problémů bylo definováno mnoho a prostupují všemi fázemi adopčního procesu. Na začátku je nutné, aby žadatelé měli jasno ve svých motivacích a znali specifika pojící se s adoptivním rodičovstvím. Spolupráce s odborníky by tedy měla započít již v období rozhodování, k tomu je ovšem nutná dostupnost odborných služeb. Žadatelé mohou rovněž pociťovat nedůvěru vůči sociálním pracovníkům, jehož příčinou může být i negativní mediální obraz sociálních pracovníků. Za problematický byl označován i trend zvyšujícího se věku žadatelů. V období příprav, označovaném za klíčové, se objevila další řada problémů, především nejednotná metodika a úroveň příprav v krajích, nedostatek financí a odborníků, kritizována byla i úroveň a výsledky psychologických vyšetření. Za přínos byl naopak považován vznik samonosných skupin, pomáhající žadatelům překlenout dlouhé a náročné období čekání. Ani rozhodování poradního sboru a párování žadatelů s dětmi se neobešlo bez kritiky. V období příchodu dítěte do rodiny byla nedostatečnou shledána připravenost dětí i adoptivních rodičů, kteří změnu v životě

zvládají obtížně. Vhodné by proto bylo odborné doprovázení nejen během adopčního procesu, ale i po přijetí dítěte a konečném rozhodnutí soudu. Rovněž další vzdělávání osvojitelů bylo považováno za přínosné. Jako problematická byla označována spolupráce státu a neziskových organizací i neziskových organizací navzájem. Mezi další problémy, které respondenti zmiňovali, patří také vysoká rozvodovost osvojitelů těsně po převzetí dítěte a podivné zprostředkovávání přímých adopcí. Zjištění ze svého výzkumu jsem v analytické části konfrontovala s názory autorek Hofrové a Rotreklové, které definovaly kritická místa v systému náhradní rodinné péče, a s výsledky výzkumu Střediska náhradní rodinné péče zaměřeném na přípravy žadatelů.

Přestože se názory respondentů v některých případech lišily, a co jedni za problém považovali, druzí jako problém neviděli a naopak, myslím si, že zjištěné informace jsou přínosné a definují množství problémů, se kterými se lze v adopčním systému setkat.

Cíle, které jsem si stanovila na začátku práce, tedy zmapovat proces osvojení a nalézt problematická místa v adopčním systému, se mi podařilo splnit. Závěry této bakalářské práce, především názory a zkušenosti dotazovaných aktérů, mohou sloužit i jako zdroj inspirace a informací o adopčním procesu a jeho problematických místech lidem, kteří se v problematice náhradní rodinné péče pohybují, či kteří uvažují o adopci. Čím více problémů a překážek se podaří eliminovat, tím jednodušší cesta k osvojení pro všechny zúčastněné bude.

Použitá literatura

BUBLEOVÁ, Věduna, et al. *ADOPCE.COM: Průvodce náhradní rodinnou péčí* [online]. Praha: Spolu dětem o.p.s., 2010 [cit. 2011-05-03]. 39 s. Dostupné z <http://www.adopce.com/app/templates/adopce/brozura.pdf>.

ČTK. Počet neplodných párů a umělých oplodnění v ČR roste. *Zdravotnické noviny* [online]. 24.7.2008, [cit. 2011-04-10]. Dostupný z: <http://www.zdn.cz/denni-zpravy/z-domova/pocet-neplodnych-paru-a-umelych-oplodneni-v-cr-roste-370150>.

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006. 374 s.

Fond ohrožených dětí. (2006). *Výzkum prof. Matějčka a kol.* [online] [cit. 2010-01-09]. Dostupné z <http://www.fod.cz/stranky/klokanek/vyzkumy.htm>.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, s.r.o., 2005. 408 s.

HOFROVÁ, Veronika; ROTREKLOVÁ, Eva. Inovativní prvky v odborné přípravě na přijetí dítěte do pěstounské péče a odborné služby pro pěstouny a rodiče. In *Aktuální otázky náhradní rodinné péče: Sborník ze VII. celostátního semináře NRP* [online]. Brno: Triada-Poradenské centrum o. s., 2007 [cit. 2011-05-08]. Dostupné z: http://www.triada-centrum.cz/celostatni-seminar/7/sbornik_2007.pdf.

HOFROVÁ, Veronika; ROTREKLOVÁ, Eva. Kritická místa systému náhradní rodinné péče a možnosti změny. In BOŤOVÁ, Antonie, et al. *Náhradní rodinná péče a transformace systému péče o ohrožené děti v České republice* [online]. Brno: Triada-Poradenské centrum o. s., říjen 2008 [cit. 2011-04-09]. Dostupné z: <http://www.triada-centrum.cz/nrp/Transformace.pdf>.

HOFROVÁ, Veronika; ROTREKLOVÁ, Eva. *Odborná příprava budoucích pěstounů a osvojitelů: Koncepční a metodické poznámky* [online]. Brno: Triada-Poradenské centrum o. s., březen 2009 [cit. 2011-04-08]. Dostupné z: http://www.triada-centrum.cz/nrp/Odborna_priprava.pdf.

KONEČNÁ, Hana, KOUBOVÁ, Lucie. *Prezentace kvalitativní části výzkumu: Monitoring příprav na NRP*. [online]. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2010 [cit. 2011-04-20]. Dostupné z: http://www.nahradnirodina.cz/konference_k_pripavam_na_prijeti_ditete_do_nahradni_rodinne_pece.html

KOVAŘÍK, Jiří, et al. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Praha: Portál, s.r.o., 2004. 167 s.

MATEJČEK, Zdeněk, et al. *Náhradní rodinná péče : Průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, s.r.o., 1999. 183 s.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2010 [cit. 2011-04-10]. 156 s. Dostupné z http://www.mpsv.cz/files/clanky/9854/statisticka_rocenka_z_oblasti_prace_a_socialnich_veci_2009.pdf.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 2009 [cit. 2011-04-05]. Zprostředkování osvojení a pěstounské péče. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/7298>.

Nadace Sirius. (2008). *Monitoring problematiky ohrožených dětí v České republice*. [online] [cit. 2010-02-10]. Dostupné z <http://www.nadacesirius.cz/ops-sirius/monitoring-detske-problematiky/>.

Nadace Táta a máma. (neuvedeno). *Mezinárodní srovnání počtu dětí v zařízeních ústavní péče v 7 vybraných zemích*. [online] [cit. 2010-02-15]. Dostupné z <http://nadacetm.cz/44-ustavni-pece.html>.

PETRUSEK, Miroslav. *Teorie a metoda v moderní sociologii*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 1993. 204 s.

REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2009. 184 s.

SCHOOLEROVÁ, Jayne E. *ADOPCE: Vztah založený na slibu*. Praha: Návrat domů, 2002. 217 s.

Středisko náhradní rodinné péče. *Prezentace kvantitativní části výzkumu: Příprava pro náhradní rodičovství. Sociologická sonda* [online]. Středisko náhradní rodinné péče, 2010 [cit. 2011-04-20]. Dostupné z: http://www.nahradnirodina.cz/konference_k_pripavam_na_prijeti_ditete_do_nahradni_rodinne_pece.html

Středisko náhradní rodinné péče. *Středisko náhradní rodinné péče* [online]. 2009 [cit. 2011-05-03]. Náhradní rodinná péče. Dostupné z: <http://www.nahradnirodina.cz/nahradni_rodinna_peceI.html>.

VÍTKOVÁ RULÍKOVÁ, Klára. *Metodické doporučení MPSV č. 7/2009 k odbornému posuzování žadatelů o zprostředkování náhradní rodinné péče* [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2009 [cit. 2011-03-30]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/7271/Metodicke_doporuceni_MPSV_c-7.pdf>.

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Mezinárodní srovnání - podíl dětí v kojeneckých ústavech

Tabulka č. 2: Počet dětí umístěných do náhradní rodinné péče v roce 2009

Seznam grafů

Graf č. 1: Nejčastěji uváděné bariéry a míra jejich negativního vlivu na kvalitu příprav

Seznam příloh

Příloha č. 1: seznam zákonů

Příloha č. 2: scénář rozhovoru se sociálními pracovníci

Příloha č. 3: scénář rozhovoru s pracovníci neziskových organizací

Příloha č. 4: scénář rozhovoru s osvojiteli

Příloha č. 5: ukázkový rozhovor s pracovníci neziskové organizace

Přílohy

Příloha č. 1 – seznam zákonů

Situaci rodin, které dítě do náhradní rodinné péče přijaly, upravují zákony:

- Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře,
- Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu
- Zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení
- Zákon 114/1988 Sb., o působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení
- Zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení
- Zákon č. 54/1956, o nemocenském pojištění zaměstnanců
- Zákon č. 187/1006 Sb., o nemocenském pojištění
- Zákon č. 88/1968 Sb., o prodloužení mateřské dovolené, o dávkách v mateřství a o přídavcích na děti z nemocenského pojištění
- Zákon č. 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění
- Zákon o č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi
- Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu, příjmení
- Zákon č. 500/2004 Sb., o správním řízení
- Zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech
- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách
- Zákoník práce č. 262/2006 Sb.

Příloha č. 2 – scénář rozhovoru se sociálními pracovníci

1) Základní údaje - pracoviště, náplň práce, zkušenosti, roky praxe

Dobrý den. Na začátku našeho rozhovoru bych Vás poprosila, zda byste mi nesdělila, jaká je náplň Vaší práce a jak dlouho již v oboru působíte.

2) Období zařazení do evidence

Nyní by mne zajímalo, jakým způsobem probíhá zařazení do evidence dětí i žadatelů. Existuje nějaká metodika?

Všimáte si rozdílů mezi úřady/kraji?

Jak vysoké požadavky mívají žadatelé?

Jsou v evidenci děti, pro které se rodina hledá hůře?

Myslíte si, že se do evidence dostávají i děti, pro které tato forma NRP není vhodná?

Vadí Vám něco ve stávajícím způsobu zařazování? Pokud ano, jaké byste uvítala změny?

3) Období příprav a prověřování

Jak probíhá příprava žadatelů?

Existuje nějaká metodika?

Všimáte si rozdílů mezi úřady/kraji?

Myslíte si, že žadatelé z příprav odcházejí dostatečně připraveni?

Vadí Vám něco ve stávajícím způsobu? Pokud ano, jaké byste uvítala změny?

4) Období po přijetí dítěte do rodiny

Jak často se stává, že žadatelé dítě odmítnou?

Jak probíhá sledování vývoje v rodině?

Existuje nějaká metodika?

Všimáte si rozdílů mezi úřady/kraji?

Setkáváte se s problémy?

Existuje pro rodiče nějaká možnost konzultací, poradců, pomoci? Mají se kam obrátit?

Pokud ano, jak často pomoc využívají?

Myslíte si, že odborné vedení a doprovázení by mělo být běžnou a dostupnou možností?

Jak často se stává, že se dítě z rodiny vrací do ústavu? Jaké jsou nejčastější příčiny?

Vadí Vám něco ve stávajícím způsobu? Pokud ano, jaké byste uvítala změny?

5) Doplnující otázky

Jak stát spolupracuje s neziskovým sektorem?

Pociťujete nedostatek sociálních pracovníků?

Pokud byste měla vyjmenovat nejčastější problémy, se kterými se potýkáte?

Je ještě nějaká oblast, ve které Vás napadají nedostatky?

Chtěla byste ještě něco doplnit?

Příloha č. 3 – scénář rozhovoru s pracovníci neziskových organizací

1) Základní údaje - pracoviště, náplň práce, zkušenosti, roky praxe

Dobrý den. Na začátku našeho rozhovoru bych Vás poprosila, zda byste mi nesdělila, jaká je náplň Vaší práce a jak dlouho již v oboru působíte.

2) Období rozhodování, žádost o zařazení do evidence

Pomáhá Vaše organizace rodičům v této době? Jak?

Obracejí se na Vás rodiče často?

Jak vysoké požadavky mívají žadatelé?

Jsou v evidenci děti, pro které se rodina hledá hůře?

Myslíte si, že se do evidence dostávají i děti, pro které tato forma NRP není vhodná?

Setkáváte se s nějakými problémy?

Vadí Vám něco ve stávajícím způsobu? Pokud ano, jaké byste uvítala změny?

3) Období příprav a prověřování

Pomáhá Vaše organizace rodičům v této době? Jak?

Obracejí se na Vás rodiče často?

Existuje nějaká metodika?

Všímate si rozdílů mezi úřady/kraji?

Myslíte si, že žadatelé z příprav odcházejí dostatečně připraveni?

Považujete za vhodné, že se společně připravují žadatelé o osvojení, pěstouni, a nerozlišuje se ani, zda již rodiče výchovnou zkušenost mají?

Setkáváte se s nějakými problémy?

Vadí Vám něco ve stávajícím způsobu? Pokud ano, jaké byste uvítala změny?

4) Období čekání

Pomáhá Vaše organizace rodičům v této době? Jak?

Obracejí se na Vás rodiče často?

Setkáváte se s nějakými problémy?

Vadí Vám něco ve stávajícím způsobu? Pokud ano, jaké byste uvítala změny?

5) Období po přijetí dítěte do rodiny

Pomáhá Vaše organizace rodičům v této době? Jak?

Obracejí se na Vás rodiče často?

Existuje pro rodiče nějaká možnost konzultací, poradců, pomoci? Mají se kam obrátit? Pokud ano, jak často využívají?

Setkáváte se s nějakými problémy?

Vadí Vám něco ve stávajícím způsobu? Pokud ano, jaké byste uvítala změny?

6) Doplnující otázky

Jak hodnotíte spolupráci státu a neziskového sektoru?

*Myslíte si, že nabídka služeb poskytovaná žadatelům a osvojitelům je dostatečná?
Pokud byste měla vyjmenovat nejčastější problémy, se kterými se potýkáte?
Je ještě nějaká oblast, ve které Vás napadají nedostatky?
Chtěla byste ještě něco doplnit?*

Příloha č. 4 – scénář rozhovoru s osvojiteli

1) Základní údaje – věk, rodinný stav, adopce

Na začátku našeho rozhovoru bych Vás poprosila, zda byste mi neřekla něco o sobě a Vaší rodině.

2) Období rozhodování, žádost o zařazení do evidence

*Co Vás vedlo k tomu, přemýšlet o adopci?
Než jste šli podat žádost na úřad, zjistili jste si nějaké informace předem? Pokud ano, odkud jste čerpali?
S jakými představami jste začínali a jak se postupně měnily?
Jaká byla komunikace se sociální pracovníci, jaký jste z toho všeho měli pocit?
Je něco, co Vám v tomto období vadilo, nebo co Vám chybělo?*

3) Období příprav a prověřování

*Jaký jste měla pocit z psychologických vyšetření a odborného posuzování?
Jaký jste měla dojem z přípravy? Byla užitečná, myslíte si, že je dobře, že je povinná?
Myslíte si, že žadatelé z příprav odcházejí dostatečně připraveni?
Co konkrétně se Vám líbilo?
Je něco, co Vám v tomto procesu vadilo, nebo co Vám naopak chybělo?*

4) Období čekání

*Jak jste prožívali období čekání?
Jak dlouho jste čekali?
Jak jste ten čas vyplnili?*

5) Období po přijetí dítěte do rodiny

*Jak probíhaly kontakty s dítětem?
Rozhodovali jste se dlouho?
Jaké bylo období poté, co jste si dítě přivezli domů, jaká byla předadopční doba?
Jaký jste během procesu měla pocit ze sociálních pracovníků?
Pokud jste řešili nějaký problém, měli jste se na koho obrátit?
Je něco, co Vám v tomto procesu vadilo, nebo co Vám naopak chybělo?*

6) Doplnující otázky

Jste i nyní v kontaktu s odborníky na NRP?

Myslíte si, že poskytované služby jsou dostatečné?

Vyskytly se nějaké problémy, o kterých jsme ještě nemluvili?

Je ještě nějaká oblast, ve které Vás napadají nedostatky?

Chtěla byste ještě něco doplnit?

Příloha č. 5 – ukázkový rozhovor s pracovnící neziskové organizace

T: Ještě jednou dobrý den.

R: Dobrý den.

T: Já bych vás hned na začátku našeho rozhovoru poprosila ještě jednou, zda souhlasíte s tím, že rozhovor bude nahráván, bude zcela anonymní a přepis rozhovoru bude součástí přílohy méjí bakalářské práce.

R: Ano, ráda souhlasím.

T: Děkuju moc. A můžu se zeptat, jaká je náplň práce vaší organizace a jak dlouho vy osobně již v oboru působíte?

R: Tak já působím v oboru patnáct let a jako organizace se věnujeme podpoře náhradní rodinné péče jako takové. Takže řekla bych, že, pokud budu odpovídat na otázky takový ty nastavení těch služeb a tohleto všechno, tak to znám mnohem lépe spíš pro ty pěstounské rodiny. Máme samozřejmě i klienty, kteří mají jako děti adoptované, máme rodiny, které mají děti i v adopci i v pěstounské péči, ale mnohem větší zkušenost, nebo mnohem větší část naší klientely jsou pěstounské rodiny.

T: Děkuju. A pokud bychom se tedy mohly věnovat spíše tomu adopčnímu ??? Já jsem se pokusila ten rozhovor strukturovat tak nějak po těch jednotlivých fázích toho procesu, tak bychom se mohly zastavit teď u toho období vůbec jako rozhodování ??? žadatelů, případně zařazování do evidence. Mě by zajímalo, zda vaše organizace vlastně potenciálním žadatelům v této rovině pomáhá, nebo jim nabízí nějaké své služby.

R: Tak prostřednictvím našich zpravodajů vlastně šíříme takovou tu jako informační kampaň, týkající se i osvěty, takže jako oslovujeme i potenciální žadatele a přes to se dozvídají vlastně potenciální žadatelé o adopci o nás a pak se na nás obracují s takovým tím, s tou žádostí o nějaké jako, pomoc se právě zorientovat v té problematice, vyjasnit si svoje motivace a především potom jaký je potom ten postup, pokud se rozhodnou, tak jako kam jít a kde se podává žádost a takové ty procedurální už věci.

T: A obracují se na vás takhle žadatelé často?

R: Ne, řekla bych, že co se týče těch potenciálních žadatelů o adopci, tak je to tak, já nevím, kolem deseti, dvaceti do roka, víc ne.

- T: Hmm. A co se týče toho samotného zařazování do evidence, myslíte si, že se do evidence třeba mohou dostat i děti, pro které forma náhradní rodinné péče adopce není vhodná?
- R: Myslíte teda do evidence pro adopce?
- T: ...adopci
- R: Hmm. No, takhle bych to neuměla specifikovat, protože v té oblasti nepracujeme přímo, jo. Pracujeme nepřímo v tom, že jsme účastníky příprav ve středočeském kraji, jedna kolegyně za nás je v poradním sboru a potom máme zkušenosti už s těmi klienty, který mají jako děti v péči nebo v adoptivní a potom už jako dostáváme tu zpětnou vazbu jako v tom smyslu, jestli to párování třeba bylo vhodné.
- T: Hmm. A z vaší zkušenosti?
- R: Já si myslím, že by to mělo bejt trošku prostupnější jako vzájemně, všechny ty jakoby registry, a že by ten proces měl být jakoby hlubší a ne tolik jako od stolu. Mnohem osobnější.
- T: Hmm. A pokud se ještě vrátíme k tomu období zařazování do evidence nebo vůbec tomu rozhodování, té motivace, myslíte si, že služby, které jsou nabízené těm žadatelům, jsou v České republice dostatečné?
- R: Myslím si, že nejsou dostatečné.
- T: A co si myslíte, že tedy chybí?
- R: Hm. Já si myslím, že první jako obtíž je právě ten styk toho žadatele s tím úřadem, jo. Tak tam ne vždy dostanou takovou tu podporu k tomu svému kroku, který chtějí udělat a dost často se setkáváme, že.. s určitou jakoby předpojatostí těch pracovníků v tom smyslu výběru nebo volby těch žadatelů jako jaké děti by mohli přijmout do své péče do osvojení, že už je nějakým způsobem jakoby ovlivňují s nějakými předpoklady, co je pro ně vhodné nebo není. Potom vlastně je otázka toho procesu toho rozhodování a nějak jako vyjasňování všech těch motivací, že tam už by bylo třeba dobrý mít podporu nějakých těch odborných pracovišť, ale to by museli ty pracovníci na těch OSPODech je na to nasměrovat. To si myslím, že ty organizace takový tady jsou, jo, tak jako jenom prostě ty žadatelé o nich třeba ani nevědí, když přijdou přímo jako na ten úřad. No a potom další fází vlastně jsou ty přípravy, který do tohoto období taky patří, a tam, tam si myslím, že, že to má velký rezervy teda jako ten proces jako takovej.
- T: A můžete být konkrétní nějak?
- R: Hmm. Ted'ko se nějakým způsobem pracuje na standardech pro přípravy a je to momentálně hodně jako roztráštěné, protože každý kraj si to vede vlastně po svém, a v tom smyslu i že odbornost je velmi jako rozdílná, délka těch příprav, kvalita těch příprav a zajímavé je, že prostě některé kraje i striktně třeba oddělují přípravy adoptivních rodičů od příprav pěstounů a tam si myslím, že taky to není úplně jako vhodný, protože tím, že vlastně tam není v tom meziobdobí, než ty přípravy začnou, žádný proces, kdy eště se pracuje na těch motivacích, tak to je ten vhodný čas a řada těch adoptivních rodičů by třeba mohla uvažovat i o pěstounské péči, prostě jako měli by vidět i širší jakoby to spektrum těch žadatelů a i vlastně jako těch dětí, který přicházejí do náhradní rodinné péče, tak aby o tom eště mohli dál přemýšlet a vlastně už jim k tomu není dán prostor, už je to prostě jednou provždy dané, že jsou žadatelé o adoptivní péči.
- T: A myslíte si, že ti žadatelé z těch příprav odcházejí dostatečně připraveni?
- R: Taky si myslím, že to není úplně, že potom hodně záleží na nich, jestli se sami eště zapojí do podpory nějakých služeb, což je v dnešní době otázka jako dobrovolnosti a jejich osobního zájmu, a zvláště u těch adoptivních rodičů to je spíš vzácností než standardem, protože oni vnímají samozřejmě jako ten akt přijetí toho dítěte jako kdyby

- přijali prostě dítě své vlastní a vnímají to tak, že vlastně jako k tomu ani nikoho dalšího už zvenčí nepotřebují a třeba ty okolnosti a ty obtíže, které potom jako naznačují, že to není srovnatelné, se objevují později.
- T: Hhm. A setkáváte se třeba ještě v téhle fázi s nějakými problémy? Těch příprav a prověřování?
- R: Při přípravách a prověřování. Tak právě teď je otázka toho, jaký vznikne ten model, jo. Protože třeba v některých regionech nebo v jednom regionu v České republice se zkouší britský model, který je takový zase hodně sofistikovaný, kde právě to prověřování je hodně i v místě bydliště těch žadatelů i doptávání se vlastně v jejich okolí, zaměstnání, širší rodině, x hodin toho sociálního pracovníka vlastně v tom procesu ??? jako v místě bydliště s vobrovskou administrativou, takže ty modely jsou jako extrémně různé třeba a myslím si, že je dobrý, že prostě ta agentura ??? probíhá teďko průměrně sofistikovaně a že se to dá nějakým způsobem vychytat tak jako, aby to potom standartně bylo tak co nejkvalitnější, ale při tom jako ušitý na naši míru
- T: Hhm, děkuju. A co se týče, co se týče psychologického posuzování, jaký máte názor na úroveň?
- R: Vůbec to neumím posoudit. Nemůžu k tomu vůbec jako nic říct, jenom vim, že je tam, že třeba to nemusí bejt špatně vyhodnoceno, ale často se stává, že to párování, že k němu dochází až po dlouhém čase po tom psychologickém posouzení, jo, takže žadatelé někdy v tom registru jsou dlouho a potom před tím párováním už se neprověřuje moc jako stávající změny situace v té rodině nebo i psychického nastavení jako těch potenciálních rodičů a tam to vim jako z toho poradního sboru, že někdy se ta situace může docela radikálně změnit v té rodině a to se třeba nemusí úplně hned jako zjistit.
- T: Hhm. A co se týče té čekací doby, kdy žadatelé už jsou zařazeni do evidence, myslíte si, že existují nějaké služby, na které se v tom dlouhém období čekání můžou obrátit? Děje se, děje se vlastně něco během těch, těch několika let?
- R: Já si myslím, že určitě se neděje, obrátit by se mohli, ale museli by vědět kam, jo, takže tam to není o tom, že by v dnešní době ten prostor pro to tady nebyl, ale vlastně..
- T: ...chybí informovanost
- R: ...chybí informovanost a není to žádný standart, že by s nimi někdo průběžně pracoval v tom mezidobí.
- T: A považovala byste to za vhodné?
- R: Já tedy, já si vůbec nedovedu představit, co se v těch lidech v tom mezidobí vlastně jako děje, jo, protože já si myslím, že tam musí jako procházet nějakýma obdobím jako těžké frustrace a ztráty jako té počáteční motivace, tak jako si nemyslím, že ten proces má bejt nákej jako příliš urychlenej, tak zase to jako prodlužování a oddalování určitě s těmi lidmi něco dělá a potřebovali by nějakou průběžnou podporu v tý době.
- T: Hhm, děkuju. Eště pokud bych se chtěla vrátit vůbec k těm žadatelům, všímáte si v poslední době trendu zvyšování věkové hranice žadatelů, nebo zvyšování věku, kdy tedy žádají...
- R: Neumím posoudit.
- T: Hhm, dobře, děkuju. A co se týče práce poradního sboru, vy jste teda zmínila, že byste si představovala rozhodování trošku konkrétněji, ne jenom od stolu?
- R: Hm, tak je to zase, jo, je to krajskej model, takže ??? kraji je to trochu jiné a například teda já mám nějak nejvíc zpětnou vazbu z toho středočeského kraje a vim, že právě jako v těch registrech to, jako ta kompatibilita, nebo prostě ta vhodná rodina pro to dítě, že, že jako si dovedu představit, že by tam mohl nějakým způsobem pomoci lepší nákej software a potom ale zase zároveň i hlubší jako psychologická práce těch, těch odborníků. Myslím, si, že do toho hrozně málo vstupují, už potom do toho

konkrétního rozhodnutí, ty sociální pracovníci konkrétní, který maj na starosti to dítě a tu rodinu, jo, tak ty mi tam jakoby v tom procesu potom v tom poradním sboru chybí, tam vlastně za to dítě nebo za ty žadatele mluví jenom ten krajskej psycholog a co jsem zaregistrovala, tak se tam ještě jako hodně odráží u těch členů toho poradního sboru takové to nastavení jako jak moc moderně pojmají vlastně vůbec ten proces a jak vnímají tu vhodnost, někdy jsou to takové ty názory, které když je mi to pak reprodukováno, tak si říkám, že to snad ani není možný, že v dnešní době někdo prostě tohleto jako považuje za relevantní k tomu, aby rozhodoval o tom, jestli ti žadatelé jsou vhodní nebo nikoli. A nebo naopak zase, jo, že prostě možná někdy to nemá jakoby tu hloubku a ten vhled.

T: Hhm, děkuju. Pokud se tedy dostaneme k nějakému tomu už období přijímání dítěte do rodiny nebo k prvotním kontaktům, pomáhá vaše organizace rodičům v této době?

R: Ne přímo u těch adoptivních rodičů, tam nemám s tím zkušenost, ale ten proces je hodně podobný, jak u těch adopcí, tak u té náhradní péče, tam to de totiž jako poměrně jako rychle, že jo, už tam je nějaký termín, do třiceti dnů, že se musí vlastně jako ten kontakt provést a to je zase otázka toho, že vlastně existují, už teďko pomalu se začínaj rozbíhat ty služby, které nějakým způsobem pracují už s těma dětma v přípravě na přechod do té rodiny, což je úžasný, jako považuju to za, za báječnej prostředek právě pro to, aby se těm rodičům potom dostalo víc informací o tom děťátku a aby vlastně jako s ním už nějaká jeho osobní historie přešla s ním do té rodiny, protože jinak ono z těch ústavů se jako nedostává ani dostatečná jakoby anamnéza a nebo ani jako takové to jaké jsou jeho rituály, co... jako na co slyší, co potřebuje prostě v tom kontaktu, jestli větší nebo menší blízkost a tyhle věci, že jo, všechny jsou strašně důležité, takže tahle služba je úžasná, ale my jsme se právě snažili třeba teďko navázat takovejhle program k tý přípravě toho dítěte na program doprovázený potom v tom aklimatizačním období v té rodině, a to vzhledem k tomu zase jako, že vod toho rozhodnutí to jde takhle rychle, je hrozně těžký, to už by musela se vopravdu udělat taková služba, kdy by se plošně pracovalo se všema těma dětma, které jsou právně volné v těch ústavech, tak aby byla ta pravděpodobnost, že vůbec jako ten proces takhle se naváže, jo. Ale myslím si, že mluvím vo tom tak trochu jako se zápalem, protože to považuju za takovej jako model, ke kterému by sme měli se nějakým způsobem blížít.

T: Takže tady zatím chybí taková služba, nebo snažíte se o zavedení služby, která by vlastně pomáhala k lepšímu přijetí dítěte do rodiny, k jednoduššímu.

R: Hhm. A přemostit vlastně jakoby, už pracovat s tím dítětem ještě v té ústavní péči a přemostit vlastně ten jeho přechod do rodiny.

T: Hhm. A taková služba tady zatím není dostatečně rozšířená podle vás?

R: Je tu, je tu jedno občanský sdružení, kterému prošlo prostě třeba já nevím tou službou padesát dětí a to ještě ne jako všechny, který odcházejí z ústavu, ale jsou v ústavech, jo.

T: Takže je to na začátku.

R: Je to úplně jako pilotní projekt.

T: Setkáváte se třeba s nějakými problémy, které nastávají v tomto období v těch rodinách?

R: Nesetkáváme a ani nemůžeme, jo. Protože prostě u těch adoptivních rodin, tam kde v přípravách je to ošetřeno tou dobrou přípravou, kvalitní, odbornou, která nějakým způsobem už navede ty adoptivní rodiče na to, že v období tý adaptace mají si vlastně jako říct vo tu službu a přijít do toho zařízení nějakého a hledat toho psychologa, který by s nimi pracoval v té rodině, tak tam se to děje. Ale to je jako vopravdu už jenom na nějaký jakoby kvalitní přípravě a osvícenosti těch rodičů. Není to vůbec standart, naopak většina těch rodičů v tomhle období jako žádnou podporu nepřijímá, nepobírá,

- takže, takže se o tom ani nemůžu vyjadřovat, protože my jsme právě ta druhá strana, na kterou se jakoby neobracejí.
- T: Hhm, dobře, děkuju. Tak já myslím, že ??? ten projekt celý, máte třeba ještě něco, v čem by ??? chtěla doplnit?
- R: Já nevím, teď mě nic nenapadá, myslím si, že to máte, tak jako rozpracovaný ty body, jak to v té historii jako de, od toho nápadu jako vzít si dítě do péče až po to přijetí, jako dobře zpracované, takže já myslím, že jsme prošly všechno.
- T: Dobře, děkuju. Já bych se ještě zeptala na pár doplňujících otázek. Jak hodnotíte spolupráci státu a neziskového sektoru? Z vaší zkušenosti?
- R: Jak v které oblasti. To je za první. Za druhé: je to stále lepší. Za třetí: vůbec to nekoresponduje s finanční podporou těm neziskovkám a momentálně je to v procesu, kdy se to bude muset celý jako ještě někam posunout a přerodit, protože vlastně pokud začne platit novela zákona o sociálně-právní ochraně a pokud se dovede ta transformace do důsledku až i v té oblasti té ústavní péče, tak tahleta spolupráce vůbec nepude. Takže to sou takové jako čtyři základní body. A mám to trošku rozvést? Můžu?
- T: Určitě.
- R: Takže tam vlastně jako ze začátku, že je to různé v různých oblastech je dáno tím, že jako jsou to různé oblasti, že jo. Takže já si myslím, že kolem té ústavní péče přes to Ministerstvo školství, tam jsou služby, které nějakým způsobem podporují děti v domovech takovými těmi kmotrovskými programy a pomáhají jim v přechodu z těch zařízení ven, ale nějaká jako úzká spolupráce tak do budoucna jako, kdyby to měla být i nějaká jakoby ambulantní zařízení, která by podporovala právě už třeba ty rodiny, které přijaly ty děti, taková myslím tam ještě je velká bariéra, protože ten neziskový sektor je z oblasti Ministerstva práce a sociálních služeb, jo. Takže pro nás vlastně stát jsou hlavně úředníci z OSPODu. Takže to jsou ti pracovníci, který vlastně jako za stát teda mají v péči ty náhradní rodiny a to znamená, že tam jsme v nějaké jako multidisciplinární spolupráci. A dneska už můžeme říct, že jsme ve spolupráci, ale je to jako naše, z naší strany jako letíte proces, ke kterému jsme se nějak jako dostali na základě postupného jakoby sblížení stanovisek a odvažování se navázat vůbec komunikaci a jako důvěru si získat, protože prostě to bylo hodně ze začátku o nějaké jakoby nedůvěře a odstupu, tak tam, kde my jsme třeba měli hodně jako čas a prostor na tom pracovat třeba díky nějakému evropskému projektu, jako ve středočeském kraji, tak si myslím, že třeba tady máme velmi dobrou spolupráci navázanou s těmi pracovníky SPOD. A odráží se to i na tom, že si nás prostě objednávají na to, abysme pro ně organizovali případovou práci, nad jednotlivými klienty vlastně jako se scházíme, máme potřebu samozřejmě jako s nimi i spolupracovat jako při práci v těch rodinách, abysme nějak jako se sjednotili jako v tom postupu nebo prostě abysme nešli prostě vzájemně proti sobě, tak aby to bylo prostě pro užitek té rodiny. A když potom vstupujeme třeba, já nevím, do komunikace v jiných krajích, tak zjišťujeme, že tam třeba to ještě zdaleka jako tak, tak není otevřené. Takže to je otázka jako pak proti té práci a myslím si, že třeba je to hodně hodně jiné a hodně lepší
- T: Hhm. Takže vy třeba taky vidíte prostor pro zlepšení?
- R: Jednoznačně, no, ale je to i o kapacitě vlastně těch pracovišť taky a takovým nějakým jako nastavením jejich jako ke spolupráci, si myslím.
- T: Hm.
- R: No a to je jedna oblast, ale třeba zrovna tady ve středočeském kraji děláme strašně moc práce právě pro stát, no všechno to vlastně jsou jakoby státní projekty, ale tady vlastně, že jsou vyloženy jako zakázky jako vod těch pracovišť SPOD, ale financovaný za to nejsme, jo, jako že to vůbec nekoresponduje s tím, že prostě na to se třeba

seženou peníze ještě jako zase z jiného neziskového zdroje, jo. Že nadace mi dá finance na to, abych poskytovala tuhleto službu a pomáhala s případovou prací a nebo, já nevím, setkání pěstounů pro krajské úřady a takovýchle věcí a při tom ten kraj nás jako nepodporuje finančně. Teďko momentálně vlastně dva roky skoro vůbec.

T: Hmm.

R: Třeba tak jako tady, tak to je paradox, no.

T: A jak hodnotíte spolupráci neziskovek mezi sebou?

R: Tak myslím, že my jsme z těch, který právě mají jako zkušenost poměrně dobrou, ale je to taky tím, že od začátku jsme se snažili právě spíš jako rozšířit know-how, ty naše pilotní projekty jsme nějakým způsobem otevřeně jako dávali k dispozici všem dalším subjektům, který měly zájem prostě nějakým podobným způsobem začít pracovat, měli jsme vyloženej takové jako projekty, které třeba byly i v nějakém statistickém sledování a mapování situace, kdy jsme potřebovali větší vzorek klientů a ty respondenty z hlediska jenom díky tomu, že třeba jiný organizace oblesly svoje databáze, což jsme tenkrát považovali za jako velmi otevřený, otevřený krok, takže si tam utváříme a snažíme se vlastně v tomhleto smyslu nějaký způsobem co nejvíce jako spolupracovat.

T: Hm, děkuju. Eště jsem se chtěla zeptat, zda si myslíte, že je nedostatek sociálních pracovníků?

R: No, určitě je velkej nedostatek sociálních pracovníků a vůbec si nedovedu představit jako jak, jako když vezmu, jedna věc teda: ty státní pracovníci, který budou mět teďko podle třeba té novely s každým tím klientem jako eště jinak pracovat, prostě sepsat s ním dohodu o výkonu péče a vypracovat individuální plán na každé dítě a tak dále, tak to bude velmi jako náročné, ale hlavně tam potom už budou mít i zákonnou povinnost vlastně ten individuální plán naplňovat pomocí nějakých služeb, že jo, a to zase.. já si vůbec nedovedu představit jak to při té kapacitě, kterou my jako zvládneme, třeba jako organizace, jak tohleto jako zasíťovat plošně, že jo. Tak to bude určitě jako potřeba velkej nárůst teda těch služeb a práce těch sociálních pracovníků a psychologů v těch službách, no.

T: Hm, dobře, tak já vám moc děkuju za rozhovor.

R: Za málo.

